

KUNSILL
NAZZJONALI
TAL-ANZJANI

L-ANZJANI LLUM

Nru. 90

April - Ġunju 2018

INDIRIZZ

MIS-SUR ANTHONY MULÈ STAGNO President tal-Kunsill Nazzjonali tal-Anzjani waqt il-LAQGĦA ĠENERALI ANNWALI Li saret fl-Istitut Kattoliku, il-Furjana, fl-24 ta' Marzu 2018

Bhall daż-żmien sena, fl-aħħar Assemblea Ġenerali, inġat il-Kunsill il-ġdid skont l-Istatut u ftit wara, fl-ewwel laqgħa tal-Kunsill, intgħażlu l-uffiċjali l-ġodda mill-ġdid skont l-Istatut. Lili l-Kunsill għoġbu jaħtarni President, u għalhekk qiegħed hawn nindirizzakhom f'din il-kariga 'llum. Irrid niringrazzja lill-membri kollha tal-Kunsill li wrew din il-fiduċja fija, nispera li ma nonqoshomx.

Hu gost tiegħi nara li għandna Kunsill imżewwaq sewwa b'učuh qodma u kemm oħrajn ġodda u nemmen li dan jawgura tajjeb għall-hidma tagħna. Barra mill-esperjenza u l-kontinwità tal-qadim għandna wkoll l-eżuberanza, l-entuzjażmu u l-ideat tal-ġdid u dan jgħin biex ikollna hidmiet ġodda u fejjieda għall-Anzjani tagħna. Nemmen li għandna grupp li ser joħloq hidma tassew fejjieda.

U la qed nitkellmu fuq hidma irrid insemmi xi ftit mill-affarijiet li għandna ppjanati għas-sena li ġejja. Nibda biex insemmi li ser nibqgħu insegwu x'inhu jsir f'pajjiżna u m'hux biss imma anki fl-Ewropa bis-sehem tagħna fl-AGE Platform Europe kemm bid-delegat li hu s-Sur Saviour Attard kif ukoll bil-hidma tagħna f'bosta Task Forces tal-istess għaqda.

Ser inkomplu bil-laqqgħat ma' min hu konċernat dwar il-problemi li jħabbtu wiċċhom magħhom l-Anzjani tagħna, fosthom: is-sigurta fi djarhom u barra, il-pensjonijiet, ir-riskju tal-faqar u oħrajn. Għandna pproġettat li norganizzaw konferenza nazzjonali fuq xi problema attwali li qed jiffaċċjaw l-Anzjani. Biex jorganizza din waqqafna sotto-kumitat li ġa qed jaħdem fuqa.

Wirja ta' Arti u Artigġjanat mill-Anzjani. Din ġa kienet ippjanat għas-sena li għaddiet imma minħabba ċirkostanzi sfortunati u li dwarhom ser tisingħu aktar fir-Rapport Amministrattiv ma rnexxilniex inwettquha. Issa nisperaw li nagħmluha għal Ottubru ta' din is-sena.

Xi haġ'oħra li ilna nippreparaw għaliha u li qiegħda fuq l-Agenda biex inwettqu llum hija r-revizjoni tal-Istatut. Dan ser nagħmluh għax bejn xi diskrepanzi li nnutajna fl-istess Statut u bejn li, biż-żmien, daħlu ċerti użanzi, inhasset il-htieġa li jiġi rivedut. L-għaqdiet affiljati magħna kkonsultajnihom sa mill-bidu nett u anki bghatnilhom l-emendi biex ikollhom ċans jarawhom u jixtarruhom.

L-aħħar attività li xtaqt insemmi għada biss idea. Din hi li jkollna grupp ta' voluntieri li jgħinuna fil-hidmiet li nixtiequ nwettqu. Naf li hafna minnkom huma ġa voluntieri f'xi għaqda jew oħra, għalekk m'għandkhomx issibuha bi kbira biex tissieħbu mal-għaqda tagħkhem stess. Nistqarr magħkom li qabel lestejt dan id-diskors qrajt id-diskorsi tal-Presidenti ta' qabli u sibt li f'diversi drabi appellaw għall-għajnuna, issa, nispera li ser nagħmlu pass biex dan iseħħ bis-serjeta.

U nagħlaq billi niżzi haġr minn qalbi lil dawk kollha li fis-snin l-imghoddija taw sehemhom biex il-Kunsill jimxi l-quddiem sew f'xi kariga u sew bhala membri. Haġr speċjali jmur għall-President ta' qabli, Anton Cremona, li wara 9 snin fil-Kunsill, li minnhom serva bhala Editor għall-4 snin u l-aħħar 4 snin bhala President, kellu jirriżenja minħabba raġunijiet personali.

Insellem lil dawk l-oħrajn kollha li m'għadhomx fuq il-Kunsill, mingħajrhom ma konniex inkunu fejn qedin illum u ma rridx ninsa lis-segretarja amministrattiva, Marica Attard-Cassar li, għad li hi impjegata, tagħmel ix-xogħol minn qalba u dejjem tagħmel m'hux biss dak li hu mistenni minnha imma dejjem tagħti dik id-daqsxejn, u ta' spiss, anki hafna, aktar.

U fl-aħħar nett nawgura lill-Membri prezenti hidma fejjieda b'risq l-Anzjani tagħna.

Grazzi.

IL-FESTA TAL-KBIR PATRIJARKA SAN ĠUZEPP

kitba ta' Fr Charles Buttigieg

Il-figura dominanti ta' San Ġuzepp fl-arti sagra, bħal fl-istatwi u fil-pittura bħal, pereżempju, immaġini taż-żwieġ ta' Ġuzeppi ma' Marija, ix-xeni tat-twelid ta' Ġesù fl-għar ta' Betlehem, il-hajja tal-Familja Mqaddsa f'Nazzalett u tal-mewt ta' San Ġuzepp imdawwar b'Ġesù u Marija, hija, generalment, dik ta' raġel matur fiż-żmien u bil-bastun f'idu mfawwar bil-ward tal-ġilju.

Ovviament, l-ewwel fonti awtentici jibqgħu dejjem il-vanġeli rigward il-persuna ta' San Ġuzepp li huwa deskritt bħala r-raġel ġust u kastissimu ta' Marija u missier putattiv ta' Ġesù. Fil-vanġeli ma niltaqgħux ma' San Ġuzepp bħala raġel xiħ, anzi, huwa pprezentat bħala raġel bis-sengħa ta' mastrudaxxa, kap tal-familja u lest li jagħmel vjaġġi twal għall-familja. Aktarx li forsi kellu madwar hamsa u għoxrin sena u Marija kella dawk il-hmistax-il sena u, għalhekk, forsi kien ikbar minn Marija dawk l-għaxar snin jew ftit iktar. Hekk ukoll iħares lejha bħala raġel żgħażuġ Massimu ta' Turin fil-hames seklu W.K., kif ukoll fl-ikonografija fil-knejjes orjentali u hekk ukoll iddeskrivih il-Papa Beatu Pawlu VI fil-Festa ta' San Ġuzepp fl-1975.

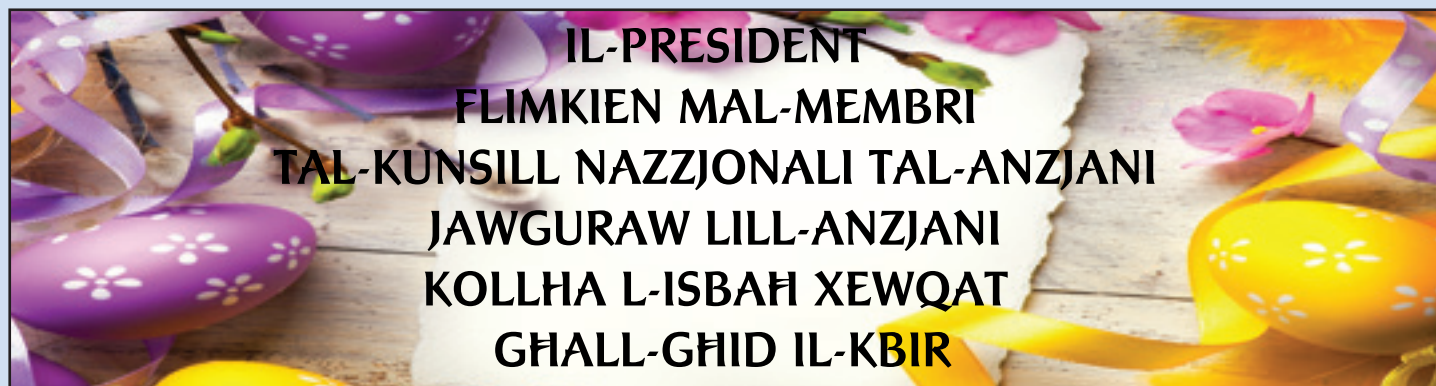
Fil-vanġeli niltaqgħu ma' żewġ genealogiji ta' San Ġuzepp; dik li nsibu f'Mattew 1:2-16 li, fl-aħħar, issemmi lil Mattan, Ġakobb u San Ġuzepp fejn insibu tnejn u erbghin isem differenti b'rabta man-numru 14 li huwa l-valur numeriku tal-isem ta' David u dik ta' Luqa 3:23-28 li, fl-aħħar, issemmi lil Mattat, Eli u lil San Ġuzepp fejn insibu tnejn u għoxrin isem imsemmi. San Ġuzepp kien it-tifel ta' Ġakobb imma, billi dan miet, huh Eli kien iżżewweġ lill-armla ta' Ġakobb u, għalhekk, fil-vanġeli nsibu lil San Ġuzepp bħala iben Ġakobb jew Eli.

Fost il-kitba apokrifa li titkellem dwar San Ġuzepp insibu 'il-Protovanġelu ta' Ġakbu' jew aħjar kif kien magħruf qabel 'it-Twelid ta' Marija skont Ġakbu'. Dan x'aktarx inkiteb bil-għan li jkabbar il-glorja ta' Marija u jiddefendi l-Verġinità tagħha. Dan ix-xogħol hu attribwit lil Ġakbu l-appostlu (hū l-Mulej) li kien jiġi minn Ġesù, aktarx xi kuġin u mhux huh bħalma jipprova jispjega dan il-ktieb stess, għax jgħid li San Ġuzepp kien miżżewweġ qabel u safa armel bit-tfal u, għalhekk, jipprova jfisser b'dan il-mod il-

frazi tal-'aħwa ta' Ġesù' fil-vanġeli u, fuq kollox, biex isalva l-verġinità ta' Marija. Aħna ngħidu li dawn l-'aħwa ta' Ġesù' kienu kuġini tiegħu billi, bl-Ebrajk, il-kelma 'aħwa' għandha tifsira iktar wiesgħa minn kif nifhmaha aħna u, generalment, tfisser 'dawk li jiġu minnek mid-demmi' bħalma huma l-kuġini jew qraba oħra. L-ittra apokrifa ta' Nikodemu tgħid li, meta kienet ser issir l-għażla tal-għarus għax-xbejba Marija, San Ġuzepp kien quddiem il-qassis il-kbir bl-isem ta' Zakkarija u ġara li hamienma bdiet ddur fuq San Ġuzepp li kien imdaħħal sew fiż-żmien biex tindika li kien huwa r-raġel magħżul għal Marija. San Ġirolmu kien saħaq kontra ż-żwieġ ta' qabel li kellu San Ġuzepp fil-kitba tiegħu Contra Helvidium.

Insibu kitbiet apokrifa oħrajn, fosthom, 'il-Vanġelu tal-Pseudomattew' li fih xi legġendi dwar meta San Ġuzepp kien fl-Egittu bil-familja tiegħu. Insibu ukoll 'l-Istorja tal-Infanzja skont Tumas' li jirrakkonta hafna mirakli tat-tfajjel Ġesù. Jirrakkonta wkoll kif San Ġuzepp, bħala mastrudaxxa, kien jaħdem u jagħmel l-imhietet tal-injam u għodod oħrajn għall-għelieqi.

Xogħol ieħor apokrifu huwa dak tal-'Istorja ta' Ġuzeppi l-Mastrudaxxa' fejn jirrakkonta l-aħħar snin ta' San Ġuzepp. Fl-1522, Isidoro de Isolano ippreserva l-verżjoni Latina ta' dan il-ktieb. Dan huwa xogħol Grieg tat-tieni seklu W.K., fejn jgħid li San Ġuzepp kellu iktar minn mitt sena meta miet u li miet madwar is-sena 18 jew 19 W.K., qabel ma Ġesù beda l-hajja pubblika tiegħu madwar is-sena 30. Dan il-ktieb jagħti deskrizzjoni dettaljata tal-mewt ta' Ġuzeppi, fejn ifisser il-paċi u l-konsolazzjoni li kellu fil-punt tal-mewt tiegħu, imdawwar b'Ġesù u Marija. Nafu tajjeb li l-Ġudeo-Kristjani fil-Palestina kienu jikkommemoraw kull sena l-mewt ta' San Ġuzepp fuq il-qabar tiegħu ġewwa Nazzalett sakemm, imbagħad, ġew imkeċċija minn Nazzalett. Dan ix-xogħol kellu influwenza kbira fil-Knisja Kopta ta' Lixandra ġewwa l-Egittu fejn teżisti festa li tfakkar meta miet San Ġuzepp u li tiġi ċelebrata fis-26 ta' Abib, li jiġi t-2 t'Awwissu tal-kalendarju tagħna. Din hija kommemorazzjoni importanti tal-knisja nisranija kopta li tfakkar it-twelid ta' San Ġuzepp fis-sema. San Ġuzepp huwa l-Patrun tal-Knisja Universali u Patrun ukoll tal-moribondi kollha. Il-Knisja tagħmel il-Festa tiegħu fid-19 ta' Marzu.

'L-ANZJANI LLUM' huwa lehen il-Kunsill Nazzjonali tal-Anzjani li johroġ bla hlas kull tliet xhur biex iżomm lill-Anzjani kollha infurmati b'dak li qed jiġri dwarhom u għalihom, u biex jaqsam magħhom il-veduti, ideat u suġġerimenti tagħhom.

IL-BORD EDITORJLI

Editor:

Vincent Piccinino

Membri:

Anthony Mulè Stagno
Renee Laiviera

Proof Reader:

Renee Laiviera

Typing u Distribuzzjoni:

Marica Attard Cassar

IL-KUNSILL

President:

Anthony Mulè Stagno

Viċi President:

Saviour Attard

Segretarju:

Anthony Deguara

Ass. Segretarju:

Maurice De Gaetano

Teżorier:

Adrian Cutajar

Ass. Teżorier:

Godwin C. Micallef

Segretarju Internazzjonali u PRO:

Peter Paul Bonnici

Membri:

Doris Aquilina
Anton Cremona
Lino Debono
Renee Laiviera
Mary Ann Mizzi
Andrew Caruana Co-Opted

HINIJIET TAL-UFFIĊĊJU GĦALL-PUBBLIKU

Ċemplu għall-appuntament
mit-Tnejn sal-Ġimgħa
09:00 - 12:00

KUNSILL
NAZZJONALI
TAL-ANZJANI

INDIRIZZ POSTALI
'L-Anzjani Llum'
Kunsill Nazzjonali tal-Anzjani
Triq Dom Mawru Inguanez,
Birkirkara - BKR 4811
Tel: 21 243860, 27 350271
E-mail: kna@onvol.net
www.kna.org.mt
Issettjat u Stampat: Bonnici's Press
36, Triq San Pawl, Valletta

EDITORJAL

Hbieb Anzjani, Insellmilkom Jikteb Vincent Piccinino - Editor

L-apparenza tinganna, jgħid it-Taljan. Tara haġa u tkun ohra; taħseb mod u jkun mod iehor. Mingħalik li għandek haħbib u jkollok lifa, f'hobbok. Anki n-natura taf tingeda b'haġa bħal din għall-iskopijiet tagħha. Insett jara fjura l-ġmiel tagħha; fjura li tiġbdek, kemm bi lwiena kif ukoll b'dik in-naqra nektar helu zokkor fin-nofs u, fil-fatt, dan ma jkun xejn hlief nasba qattielha biex taqbad dak l-insett u tillikwidah għas-sostenn tagħha.

Naturalment, il-bniedem mhux xi eċċezzjoni. Biż-żmien tgħallem jiehu vantaġġ billi jurik id-debba u jqabbżek il-ħmara għall-finijiet ta' moħħu. Ikkunsidraw ftit il-manuvri li jagħmel min irid ibiegħ xi haġa, u anki min irid jixtri. Min imaqdar, irid jixtri, jgħid il-Malti. U veru. U, min irid ibiegħ, jenfasizza l-benefiċċji u jonfoħ il-vantaġġi filwaqt li jevita kemm jiflah jew jimminimizza kemm jista' l-iżvantaġġi u d-difetti.

Hawn min is-sena tiegħu hija mibnija fuq l-ingann. Dawk li jagħmlu l-maġija, pereżempju. Kif ngħidu, hafna drabi, il-maġija mhi xejn iżjed hlief heffa tal-idejn u qerq tal-għajnejn. B'dak li jagħmel, il-magician iġieghlek taħseb li qed johroġ salt tmintax-irbiegħat minn widnejh meta, fil-verita, ikun qed iġibhom minn x'imkien iehor. Jekk ma tkunx l-istess munita waħda wkoll u lilek iġieghlek taħseb li, sadattant, laħaq mela nofs il-barmil bihom! Meta toqgħod taħseb b'mod razzjonali, tasal għall-konklużjoni loġika li ma jistax ikun li xi hadd jgħaddi minn ġo ħajt u jmur x'imkien iehor; kif iridek taħseb hu. Mela bilfors li hemm xi *trick* li int ma tafux. U parti mix-xogħol ta' dak li jagħmel is-sharijiet huwa appuntu li, f'ċerti mument, jaljenak billi johloq devjazzjoni, jiġbed l-attenzjoni tiegħek lejn xi haġa ohra biex ma jhallikx tinduna b'dak li, verament, ikun qed jagħmel biex jidhaq bik.

Saħansitra, anki battalji famużi li bidlu l-istorja ta' pajjiżi kbar kienu bbażati fuq manuvri bħal dawn. Insemmi biss il-battalja magħrufa ta' *Hastings*, fis-sena 1066 fl-Ingilterra, fejn *William* tan-Normandija kien qed jassedja t-truppi Ingliżi tar-Re *Harold*. Imma, sakemm l-Ingliżi kienu magħqudin qaçoċca fuq nitfa ta' għolja, ftit kien hemm li l-Franċiżi setgħu jagħmlu biex jirbħulhom; avolja kienu iktar minnhom fil-għadd. F'hin minnhom, *William* tan-Normandija ta ordni lit-truppi tiegħu biex jirtiraw. L-Ingliżi hasbuhom li kienu qed jaharbu u, r-reażzjoni naturali kienet li jmorru jiġru warajhom. Imma, hekk kif l-Ingliżi hallew posthom u niżlu minn fuq l-għolja, it-truppi ta' *William* reġgħu daru għalihom u harbtuhom. Għidtilkom jien li l-apparenza tqarra. Intom m'emmintunix. Tort tagħkom. Mel' isingħu din.

Żewġt irġiel kienu ġo hanut tal-inbid u, f'waqt minnhom, wiehed qal lill-iehor, "Imħatra li nigdem għajnejja!"

L-iehor irraġuna li ma jistax ikun li xi hadd jigdem minkejh; aħseb u ara għajnejh. Allura, hareġ hamsin ewro u tefagħha fuq il-mejda. Tal-ewwel qabad waħda minn għajnejh, li kienet tal-ħġieġ, qalagħha minn postha, tefagħha f'halqu u gidimha.

Wara ftit, l-ewwel wiehed reġa' qal lill-iehor, "Issa, imħatra li nigdem għajni l-ohra!"

Tat-tieni, f'qalbu qal li ma jistax ikun li għandu għajnejh it-tnejn tal-ħġieġ. Ħass li issa kien iċ-ċans tiegħu. Qabad karta ta' mitt ewro u poġġiha fuq il-mejda; ha jġib li tilef u jirbaħ xi haġa.

L-ewwel wiehed hareġ id-dentatura minn halqu u gidem għajnu l-ohra!

Darb' ohra isingħu minni u ma tiġux f'inkwiet! Is-saħħa u s-sliem lil kulhadd.

LAQĠHA ĠENERALI ANNWALI - 2018

KUNSILL NAZZJONALI TAL-ANZJANI

RAPPORT AMMINISTRATTIV TAS-SENA 2017

Bhas-snin ta' qabel il-Kunsill żamm il-laqqha kull l-ewwel Tnejn tax-xahar, b'dawn l-eċċezzjonijiet: Il-laqqha ta' Frar ma saritx minhabba li ma kellniex kworumu. Il-laqqha ta' Ġunju kellha ssir fit-tieni Tnejn tax-xahar minhabba li l-ġimgħa ta' qabel kien hemm l-Elezzjoni Ġenerali. Il-laqqha ta' Awissu ma saritx għax ma sibniex ġurnata li jintlaħaq kworum, u l-laqqha ta' Diċembru saret ġewwa l-Ministeru ta' Ghawdex. L-attendenza tal-membri għal-laqqha matul is-sena kienet tajba. (ara Appendiċi A).

Is-Sibt, 4 ta' Marzu 2017, fl-Uffiċċju tal-Kunsill Nazzjonali tal-Anzjani, saret l-elezzjoni għal-4 Membri, skont sub. Artiklu 3.1.2 para.ċ. tal-Istatut. Kienet miftuħa għal 21 Għaqda/Assoċjazzjoni li huma Affiljati mal-Kunsill, u minn dawn il-21 Għaqda rċievejna 11 il-formola mimlija biex jattendu għaliha. Kull Għaqda kienet mitluba tibgħat 3 Delegati biex jivvutaw. Attendew 17-il Delegat minn total ta' 27 Delegat li rreġistraw li kienu ser jattendu. Gew nominati 5 Kandidati u kisbu dan ir-Riżultat:

ATTARD SAVOIOR (Ass. Membri U3E)	11 -il Vot
CARUANA ANDREW (Għaqda tal-Pensjonanti – U.H.M.)	10 Voti
DEBONO LINO (Għaqda tal-Pensjonanti G.W.U.)	11 -il Vot
MICALLEF GODWIN C. (Assoċjazzjoni Nazzjonali tal-Pensjonanti – NAP)	12 -il Vot
MULE' STAGNO ANTHONY (Għaqda Pensjonanti – T/M/GO)	11 -il Vot

4 Kandidat ġew Eletti li huma: Micallef Godwin C., Attard Saviour, Debono Lino, u Mulè Stagno Anthony. Caruana Andrew ġie ddikjarat bħala *r-runner up*.

Fit-18 ta' Marzu 2017, waqt l-Assemblea Ġenerali, li saret fl-Istitut Kattoliku, Il-Furjana, saret elezzjoni oħra għal żewġ (2) Membri oħra minn daww preżenti għal fuq il Kunsill skont Sub-Artikolu 3.1.3 tal-Istatut. Gew nominati 4 persuni u ġew Eletti, Peter Paul Bonnici u Maurice De Gaetano, filwaqt li Gejtu Cutajar, ġie ddikjarat bħala *r-runner up* kif diġa smajtu iktar dettaljat fil-qari tal-Minuti.

It-Tnejn, 3 t'April 2018, saret l-ewwel Laqqha tal-Kunsill bil-Membri l-ġodda, waqt il-Laqqha saret il hatra tal-Uffiċjali fuq il-Kunsill għall-2017-2019. B'voti unanimi l-Kunsill ġie ffurmat hekk:

PRESIDENT	Anthony Mulé Stagno
VICI-PRESIDENT	Saviour Attard
SEGRETARJU	Anthony Deguara
ASST. SEGRETARJU	Maurice De Gaetano
TEŻORIER	Adrian Cutajar
ASSITENT TEŻORIER	Gowin C. Micallef
SEGRETARJU INTERNAZZJONALI u	Peter Paul Bonnici
UFFIĊJAL RELAZZJONI PUBBLIĊI	Vincent Piccinino
EDITUR "L-ANZJANI LLUM"	Renee Laiviera, Anthony Mulè Stagno u
BORD EDITORJALI	Marica Attard cassar
MEMBRI :	Aquilina Doris, Cremona Anton, Debono
	Lino, Renee Laiviera, u Mary Anne Mizzi

Il-President baġhat ittra ta' ringrazzjament lil daww il-membri li ma baqgħux fil-Kunsill u l-daww li m'għadhomx fil-kariga li kellhom. Ġie propost li nibaġhtu ittra ta' stedina lil daww li ġew bħala 'runner-up' jekk irridux jaċċettaw li jissieħbu mal-Kunsill bħala membri *Co-Opted*, mingħajr id-dritt ta' vot fid-deċiżjonijiet tal-Kunsill. Andrew Caruana, aċċetta l-proposta filwaqt li Gejtu Cutajar baġhtilna li għalissa ma jistax jaċċetta li jkun Membru *Co-Opted* fil-Kunsill però għandu jkellimna aktar il quddiem biex jara jekk ikunx f'pożizzjoni li jaċċetta.

Tul dan il-perijodu sar hafna xogħol fejjiedi mill-Membri tal-Kunsill sabiex naraw kif dejjem intejbu il-kundizzjonijiet tal-għixien tal-Anzjani Maltin u Għawdxin. Forsi ta' min ifakkar li x-xogħol tal-Kunsill isir b'sagrifiċċju u responsabbiltà kbira u fuq bażi volontarja. Kellna diversi attivitajiet kemm lokali u kemm barra minn Malta, speċjalment fi Brussell. Il-Kunsill huwa Affiljat mal-Għaqda tal-AGE Platform Europe fejn Saviour Attard hu wkoll membru fil-Kunsill ta' din l-istess Għaqda. Membri oħra mill-Kunsill li huma nominati bħala Esperti fuq l-AGE Platform Europe kellhom bosta korrispondenza u laqqha fejn attendew u taw sehemhom għal-laqqha anki fi Brussell.

Kellna wkoll kuntatti mas-Segretarju Parlamentari għad-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabilità u Anzjanità Attiva, l-Onor. Dr Justyne Caruana u mal-Ministru tal-Familja u Solidarjetà Soċjali l-Onor. Dr Michael Farrugia u mal-Kelliem tal-Oppożizzjoni għall-Anzjani, l-Onor. is-Sur Robert Cutajar, dwar il-ħidma tagħna u xi lmenti li rċevejna.

Wara l-Elezzjoni Ġenerali ta' Malta, li saret fit-3 ta' Ġunju 2017, kellna diversi laqgħat ta' konoxxenza u wara komplejna bil-kuntatti għal ħidmiet tal-Kunsill, mal-Onor. Michael Falzon, Ministru għall-Familja, Drittijiet tat-Tfal u Solidarjeta' Soċjali, mal-Onor. Anthony Agius Decelis, Segretarju Parlamentari għal Persuni b'Diżabilità u Anzjanità Attiva, mal-Onor. Dr. Maria Deguara, *Shadow Cabinet* għall-Anzjani u Persuni b'Diżabilità, li ġew maħtura minflok dawk ta' qabilhom wara l-Elezzjoni Ġenerali. Kellna wkoll laqgħat mal-E.T. Marie Louise Coleiro Preca, President ta' Malta, mal-E.T. Mons. Charles J. Scicluna – Arcisqof ta' Malta.

Ipprovajna wkoll naghmlu laqgħat mall-Prim Ministru ta' Malta, mall-Kap tal-Oppożizzjoni, u mad-Direttur tal-Anzjanità Attiva u Kura fil-Komunita. Dawn, għal raġunijiet li ma kellniex kontroll fuqhom, qatt ma saru.

Fost laqgħat oħra l' attendejna u hadna sehem attiv fihom huma:

Attivitajiet mill-Gvern, mill-Partit Laburista, u l-Partit Nazzjonalista. Attendejna ukoll laqgħat Ġenerali Annwali ta' Għaqdiet Affiljati mal-Kunsill, kif ukoll l-Assemblea Ġenerali Annwali tal-AGE Europe fi Brussell. Laqgħat tal-Malta Council for Economic and Social Development (MCESD), tal-Malta EU Steering & Action Committee (MEUSAC), tan-National Commission for the Promotion of Equality (NCPE), tal-Aging with Dignity tal-President's Foundation, tal-'Aditus Accessing Rights' bit-tema Access to Legal Assistance in Malta, SKOP – Solidarjeta' u Koperazzjoni, The president's Forum: Corporate Social Responsibility (CSR Forum), Konferenza Nazzjonali mis-Segretarjat Assistenza Soċjali tal-Azzjoni Kattolika Maltija – Soċjeta Ġusta Għal Żminijietna. Għat-tnedija għal-Premju Anzjanità Attiva, kif ukoll għall-Premju Anzjanità Attiva 2017. Għall-Quddiesa, organizzata mill-Caritas, fl-okkażjoni ta' Jum l-Anzjani, għall-Pre-Budget 2018 Business Breakfast u għal-ftuħ taċ-Ċentru tal-Għaqda Nanniet Malta.

Hidmiet:

Charles Micallef, li kien Membru fil-Kunsill sa Marzu 2017, kellu bosta kuntatti bl-iSkype u mela kwestionarji dwar ix-xogħol tat-TF 6.

Tkomplew l-emendi fuq ir-Revisjoni tal-Istatut mill-membri l-ġodda tal-KNA. Din ir-reviżjoni għarrafna biha lill-Għaqdiet Affiljati u kellna xi proposti ta' emendi wkoll. Uħud minn dawn il-proposti ġew aċċettati u oħrajn le u bghatna ninfurmaw lil min għamilhom. Illum waqt din il-Laqqgħa Ġenerali Annwali ser jitressqu għall-approvazzjoni skont l-istess Statut tal-Kunsill.

F'April, Saviour Attard attenda għall-Council Meeting tal-AGE u Policy Event - Stop Ageism ġewwa Brussel – Rapport qiegħed l-Uffiċċju.

Ġie ppreparat Programm ta' Ħidma għal dawn is-sentejn li ġejjin. Dan jirrigwardja l-ħarsien u l-bżonnijiet tal-anzjani, kif ukoll il-pensjonijiet.

Lista ta' Proponimenti lill-Partiti Poliċi kollha fl-Elezzjoni Ġenerali ta' 3 ta' Ġunju.

Lista ta' Proposti biex jiġu ppreżentati lil-Parlamentari li niltaqgħu magħhom.

Saru nominazzjonijiet ta' Esperti fuq it-Tasks Forces il-ġodda tal-AGE, u Policy Coordination Groups

F'Ġunju, Saviour Attard attenda għall-AGE General Assembly, Annual Conference u Members Net working li saru ġewwa Brussel, ir-Rapport qiegħed l-Uffiċċju.

Bgħatna Formola ta' Registrazzjoni għal-Laqqha Ġenerali għall-Elezzjonijiet kif ukoll nomina tas-Sur Maurice De Gaetano, għall-Elezzjoni biex ikun rappreżentant tas-Socjeta' Ċivili fil-Core Group tal-MEUSAC għall-Perjodu ta' 2017-2019.

L-AGE talbu nomina ta' 2 persuni minn kull pajjiż, u riedu mara u raġel biex jiehdu sehem fil-UNECE Ministerial Conference and NGO Forum li saret f'Lisbona fil-21 u 22 ta' Settembru 2017. Renee Laiviera ġiet nominata minn naħa tal-Kunsill bħala l-mara biex tattendi u l-Għaqda Nazzjonali tal-Penzjonanti innominaw ir-raġel. Rapport qiegħed l-Uffiċċju.

Ippravajna nagħmlu Wirja ta' Arti u Artigjanat, u wara li lestejna l-kuntatti kollha kemm mal-Ministeru kif ukoll mall-partecipanti, inbidlu d-dati ta' meta kellna nqas għall-Esibizzjoni. Wara sirna nafu li d-dati l-ġodda kienu ġa nqas għall-Esibizzjoni. Ippravajna naraw dati jew postijiet oħra, imma ma rnexxilniex. Ġie deċiż li l-President Anthony Mulè Stagno jibgħat ittra lis-Segretarju Parlamentar l-Onor. Anthony Agius Decelis biex jgħarrfu li l-Kunsill iddeċieda li Esibizzjoni ta' Arti u Artigjanat din is-sena titħassar u nagħmlu waħda għall-Ottubru tas-sena d-dieħla.

Ittra lill-Onor. Ministru Prof. Edward Scicluna, bil-Proposti għall-Pre Budget Document 2018 F'Settembru, Peter Paul Bonnici attenda EPHA Conference u Healthy Ageing Task Force ġewwa Brussel. Rapport qiegħed l-Uffiċċju.

Bagħtna formoli għan-nominazzjonijiet għall-Premju Anzjanità Attiva 2017, dawn kienu għall-Premju Anzjanità Attiva, Premju Anzjanità Akkademika, u Premju Koppja Miżżewġa.

Intervista ma' Anthony Mulè Stagno mill-Ġurnalista tat-Torċa u L-Orrizzont Matthew Charles Zammit – l-artiklu ma deherx minnha b'leżenja ta' Peter Paul Bonnici ċempel lill-Editur u kella tidher is-Sibt ta' wara.

F'Novembru, Saviour Attard attenda għat-Tieni Laqqha tal-Council Meeting tal-AGE u Policy Event - Stop Ageism ġewwa Brussel – Rapport qiegħed l-Uffiċċju

F'Novembru, Peter Paul Bonnici attenda għal-laqqha tal-'EU Contribution to WHO combating Ageism' u 'Task Force Meeting on Ageism' ġewwa Brussel – Rapport qiegħed l-Uffiċċju

Doris Aquilina attendiet Konferenza mill-Mental Health Association. Konferenza 'I am Me not my Age: Health and Justice for the Elderly', imtella' minn National Council of Women li fiha il-President tal-Kunsill kien ukoll membru tar-Round Table.

Il-President Anthony Mulè Stagno attenda biex jagħti taħdita f'laqqha tal-għaqda tal-anzjani tal-Parroċċa ta' Santa Marija ta' Birkirkara.

Ġie deċiż li jsir Sotto-Kumitat biex jorganizza Konferenza Nazzjonali dwar xi sugġett għall Anzjani. Is-sugġett għandu jiġi deċiż aktar tard.

Fost il-hidmiet tal-Kunsill irrid insemmi l-Fuljett, L-Anzjani Llum li bqajna nipublikawh kull 3 xhur bil-hidma fejjieda tal-Editur flimkien mal-Bord Editorjali u s-Segretarja Amministrattiva. Nixtieq ukoll nieħu din l-okkażjoni biex niringrazzja li daww kollha li taw xi donazzjoni. Imma ma rridx ninsa lil daww li taw donazzjoni biex nagħmlulhom xi promozzjoni. Għamilna Get Together mal-kontributori li jiktbu fuq il-fuljett fejn irringrazzajnihom wkoll tal-kkontribut li jagħtu bil-kitbiet tagħhom fuq dan il-Fuljett. Tul din is-sena anki s-sit elettroniku baqa' jiġi aġġornat regolarment.

Il-President flimkien mal-Eżekuttiv tal-Kunsill attendew f'diversi ġranet biex jagħtu l-Awguri tal-Ewwel tas-Sena lil-President ta' Malta, lil-Prim Ministru, lil-Arcisqof kif ukoll lil Kap tal-Oppożizzjoni.

B'effett mit-31 ta' Diċembru 2017 irriżenja s-Sur Anton Cremona li kien ilu membru fil-Kunsill minn Marzu tal-2009 fejn okkupa l-karigi kemm ta' editur tal-fuljett u fl-aħħar 4 snin ta' President tal-istess Kunsill. Irrid minn hawn niringrazzja pubblikament lis-Sur Cremona tal-hidma fejjieda li hu ta b'risq fil-Kunsill.

Ma nistax nagħlaq mingħajr ma niżzi ħajr lill-membri kollha tal-Kunsill tax-xogħol siewi tagħhom u l-għajjnuna li dejjem sibt minnhom fil-qadi ta' dmirijiet bħala Segretarju. U fl-aħħar, imma żgur mhux l-inqas, ħajr lis-Segretarja Amministrattiva, is-Sinjura Marica Attard Cassar, għax-xogħol u l-appoġġ li dejjem tagħti lill-Kunsill u l-għajjnuna li jien personalment dejjem sibt minnha.

Grazzi
Anthony Deguara
Segretarju

NIĊĀLINGJAW L-ISTERJOTIPI DWAR HADDIEMA KBAR FL-ETÀ

**Kitba ta' Renee Laiviera
Kummissarju NCPE u
Membru tal-Kunsill Nazzjonali tal-Anzjani**

Kemm-il darba naqgħu fl-iżball li niġġeneralizzaw u npoġġu kategorija sħiħa ta' nies kollha f'keffa waħda? Hekk

jagħmel, pereżempju, xi hadd li jhaddem meta jassumi li haddiem ta' ċerta età huwa diffiċli wisq biex tharrġu u li, hu x'inhu, dan qiegħed hemm biex *jikolhielu* sa ma jiġi biex jirtira. Ħafna drabi, nies bħal dawn jingħataw *performance reviews* li ma jindikawx bis-serjetà, la l-ħiliet ta' dak li jkun u lanqas dawk l-oqsma fejn jista' jsir titjib. Xenarju bħal dan jindika li ġeneralizzazzjonijiet u sterjotipi ta' din ix-xorta dwar haddiema kbar fl-età li jibqgħu fid-dinja tax-xogħol għadhom isiru u jitwemmnu. Imma kemm huma veri?

Diversi studji juru li suppożizzjonijiet bħal dawn dwar haddiema kbar fl-età huma sempliċement ħrejef li mhumiex issostanzjati mill-provi. Infatti, hemm provi sinifikanti li haddiema kbar huma produttivi ħafna, joffru esperjenza konsiderevoli fuq il-lant tax-xogħol u jmorru tajjeb jew aħjar minn haddiema iżgħar fl-oqsma tal-kreattività, il-flessibilità, l-ipproċessar tal-informazzjoni, rati ta' incidenti fuq ix-xogħol, l-assenteiżmu u t-tibdil ta' xogħlijiet. Barra minn dan, huwa evidenti wkoll li, permezz ta' ambjent u ta' metodi addattati ta' taħriġ, nies bħal dawn jistgħu jitgħallmu daqs haddiema iżgħar minnhom u ma jibzghux mit-tibdil imma jibzghu biss minn diskriminazzjoni kontra tagħhom.

Ħafna anzjani jridu, jew għandhom bżonn, jibqgħu jahdmu. Statistika uffiċjali mahruġa mill-*Eurostat* turi li, fl-2016, 19% tal-popolazzjoni Maltija kienu anzjani, jiġifieri kellhom 65 sena jew aktar. Din iċ-ċifra turi żieda ta' 7.7% meta mqabbla ma' għaxar snin qabel. Din l-istatistika turi wkoll li, fis-sena 2016, 5.8% tal-anzjani ta' bejn il-65 u 74 sena f'Malta kienu ekonomikament attivi.

Fid-dawl ta' din l-istatistika, huwa ferm importanti li nindirizzaw sewwa kwistjonijiet pertinenti li jaffettwaw l-anzjani, inklużi dawk

li jagħzlu li jibqgħu attivi fid-dinja tax-xogħol. Diversi studji jikkonkludu li haddiema kbar fl-età għandhom ikunu ttrattati bħala individwi, għandhom ikunu assessjati fuq il-merti tagħhom u, f'dawk li huma impjegji, taħriġ u promozzjonijiet, għandhom ikunu offruti l-istess opportunitajiet bħal kull haddiem ieħor.

L-istudji juru wkoll li, effettivament, in-nuqqas ta' stima lejn l-abbiltajiet ta' haddiema anzjani, kif ukoll jekk dawn ikunu ttrattati differenti, jista' jtellifhom milli jzommu l-produttività u l-valur tagħhom. Minn naħa l-oħra, jekk haddiema kbar fl-età jkun ttrattati l-istess bħal haddiema oħrajn, dawn ikunu riżorsa imprezzabbli għal min ihaddem.

Dan kollu joħroġ mit-tema magħżula minn Nazzjonijiet Uniti biex tfakkar il-Jum Dinji tal-Anzjani għas-sena 2017 li ffukat fuq linji li jipprovdu lill-anzjani parteċipazzjoni sħiħa u effettiva skont id-drittijiet bażiċi, il-bżonnijiet u l-għażlijiet ħielsa tagħhom.

F'dan il-kuntest, kif ukoll bħala parti mix-xogħol tagħha, il-Kummissjoni Nazzjonali għall-Promozzjoni tal-Ugwaljanza (l-NCPE) taħdem biex thares l-ugwaljanza għall-anzjani fl-impjegji, fl-edukazzjoni u fit-taħriġ vokazzjonali, kif ukoll fejn jidhlu banek u istituzzjonijiet finanzjarji. Ugwaljanza fuq bażi ta' età tiskoraġġixxi sterjotipi relatati b'mod negattiv mal-età u anki attitudnijiet diskriminatorji lejn l-anzjani u, minflok, toħroġ aktar fid-deher il-kontribuzzjoni imprezzabbli tal-anzjani, kemm fuq il-post tax-xogħol kif ukoll fis-soċjetà ingenerali.

Il-Kummissjoni Nazzjonali għall-Promozzjoni tal-Ugwaljanza tirċievi u tinvestiga lmenti ta' persuni li jhossu li qed jiġu diskriminati minhabba l-età tagħhom fis-suq tax-xogħol, fl-edukazzjoni jew f'taħriġ vokazzjonali jew f'banek u istituzzjonijiet finanzjarji. Għal aktar tagħrif, tistgħu iċċemplu **25903850**, jew tibgħatu *email* fuq **equality@gov.mt** jew inkella tfittxuna fuq **facebook**.

Tfajla, Għaliex?

Anthony Borg

Tfajla, għaliex intlift fil-bluha u fil-wegħdiet?

X'saħħar kien dan li ġarrfek u, bla saħħa, halliek?

Imm' hawn jien, bi hsibijiet safjin, nistenniek!

Is-seba' barkiet tax-xjuħija

kitba ta' Patri Mario Attard OFM Cap

Minnha nnifisha, il-ħajja hija barka. Għalhekk, ix-xjuħija hija l-quċċata jew il-krema ta' din il-barka li hija l-ħajja umana! Jeżistu seba' għamliet ta' barka fix-xjuħija. Dawn huma: il-perspettiva, iż-żmien, il-ħelsien, it-tiġdid, ir-rakkuntar tal-istorja, ir-relazzjonijiet u t-traxxendenza.

L-anzjani fis-soċjetà jgħibu magħhom **perspettiva**; viżjoni ta' ħajja li la hija possibbli għaż-żgħażaġh u lanqas għal dawk ta' mezza età. Bħala anzjani, aħna nħarsu lura lejn iċ-ċirkustanzi kkumplikati tal-ħajja b'lenti meqjusa. Xi affarijiet li rajniehom importanti, issa, għalina, jtilfu l-importanza tagħhom. Aħna nafu li dak li hu ta' valur u li jibqa' fil-ħajja huma r-relazzjonijiet li jzommuna għaddejjin fil-ħajja u mhux l-unuri li stajna ksibna tul it-triq ta' ħajjitna. Bħala anzjani, aħna mbierka bil-għerf.

It-tieni barka tax-xjuħija hija iż-żmien. Għall-ewwel darba f'ħajjitna, aħna l-anzjani nistgħu ngawdu l-preżent. L-arja ta' filgħodu ssir balzmu għalina. Il-ġnien isir it-terrazzin li, minnu, nimirhu fuq id-dinja. Il-librerija ssir għalina l-punt tal-bidla tad-dinja. It-tfal ċkejknin isiru l-ferħ u l-kumpanni tagħna. Bihom, aħna niskopru triqna fil-ħajja mill-ġdid. Għalina, il-barka ta' dan iż-żmien hija l-apprezzament tal-mument preżenti.

Ix-xjuħija ġgħib magħha l-barka tal-ħelsien. Addijo l-aspettazzjonijiet, l-istress, it-tiksir ir-ras u l-kompetizzjoni ta' darba. Issa nista' nagħmel, nilbes u ngħid dak li rrid. M'għadniex aktar marbutin. Għall-ewwel darba f'ħafna snin, huwa possibbli għalija li nkun sempliciment persuna fi tfittxija ta' ħajja. Il-bżonn li nuri l-kompetenza tiegħi u li nircievi l-approvazzjoni ta' meta kont iżgħar fiż-żmien issa jagħti wisa' għall-bżonn li ngawdi l-ħajja. L-*awareness* tal-ħajja bħala ħelsien hija l-aktar barka rinfreskanti li aħna, bħala anzjani, jista' jkollna.

Ir-raba' barka li tfaqqas fix-xjuħija hija **t-tiġdid**. Iva; bħala anzjani, għandna l-għażla li niġgeddu mill-ġdid. Issa, uliedna għandhom il-familji tagħhom; darna mhallsa; it-taxxi wkoll. L-identitajiet tagħna l-anzjani huma maqtuġhin mix-xogħol li konna nagħmlu meta konna naħdmu. Issa fadal biss dak li aħna. Għalhekk, aħna l-anzjani għandna d-dinja f'idejna mill-ġdid. F'dan l-istadju, nistgħu nwettqu dak li poġġejna fil-ġenb għal snin shaħ; nistgħu nagħmlu xogħol volontarju jew elf haġ' oħra. Mar-radda tas-salib, ħajjitna tibda mill-ġdid. Mela l-barka ta' ħajjitna issa qegħda fir-rejalizzazzjoni tagħna li ħajjitna qed tibda mill-ġdid u b'mod ġdid.

Il-ħames barka tax-xjuħija hija **l-irakkuntar tal-istejjer**. Fis-soċjetà Maltija, aħna l-anzjani aħna l-istorja ħajja tagħha; aħna l-għannejja tagħha li, bil-għana tagħna, nirakkuntaw l-istorja ta' poplu u t-tagħlimiet li jgħibu magħhom il-maturità li ksibna matul is-snin. L-ommijiet anzjani jafu xi tfisser li trabbi l-ulied bi ftit flus; inqas milli jitlob

il-proċess. Il-missirijiet jistgħu jirakkuntaw il-ħruxijiet tal-gwerra. Il-koppji mdaħħlin fiż-żmien jafu li iż-żwieġ huwa proċess u mhux sempliċi ġrajja. U dak li xennaqna niżżewġu m'huwiex dak li jzommna fih. Aħna l-anzjani aħna dawk li ngħollu r-*radar* tat-tama li tgħidilna l-verità li għandna bżonn, aktar u aktar fiż-żminijiet tad-dlam li ngħaddu minnhom. Għax, jekk aħna seħħilna ngħaddu minn daqshekk telfiet, dwejjaq, inkwiet u ma nafx kemm-il problema fil-ħajja, dan ifisser ukoll li l-ġenerazzjonijiet ta' warajna u li huma iżgħar minna, jistgħu, tabilhaqq, jgħaddu minnhom huma ukoll. Il-proċess tar-riflessjoni fuq l-imġħoddi hija waħda mill-barkiet l-aktar kbar li, bħala anzjani, qatt jista' jkollna għax jiċċarawlha l-valur ta' ħajjitna u, fl-istess ħin, bih, inkunu nistgħu nbierku l-bqija tad-dinja bil-għerf.

Is-sitt barka li toħroġ mix-xjuħija hija **r-relazzjonijiet**. Il-ħajja tagħna l-anzjani tinbidel. Meta nqumu għall-jum ġdid, nibdew inkunu *aware* li l-unika haġa li baqgħetilha f'ħajjitna, wara l-ġenn tax-xogħol, huma dawk in-nies li abbli konna ttraskurajna. Għalhekk, nibdew niftakru f'dak il-ħabib li konna ltqajna miegħu għand tal-ħanut li qalilna: "Tassew li għandna nieħdu kafè flimkien xi ġurnata." Għax, bħala anzjani, għandna l-grazzja li nieħdu ħsieb in-nies aktar milli l-affarijiet. U, bħala riżultat ta' din l-attenzjoni, jiġi sens ġdid li wieħed ikun tabilhaqq għad-dinja. Waħda mill-akbar barkiet li ġgħib magħha l-anzjanità hija dik li nintrabtu aktar man-nies ta' madwarna.

L-aħħar barka li toħroġ mix-xjuħija hija li aħna l-anzjani aħna dawk li, fis-soċjetà, nirfinaw għall-bqija l-veru tifsira tal-ħajja. Il-kwalità ta' riflessjonijiet li joħroġu minna dwar il-ħajja huma bil-qabda differenti minn dawk tal-membri l-oħra tal-istess soċjetà. Huwa għalhekk li wieħed għandu jagħżilhom. Quddiem il-bidla totali, kemm dik fiżika kif ukoll dik soċjali, is-serenità tar-ruħ tagħna tagħti l-wegħda li, wara l-istorbju, hemm vaska profonda ta' paċi. L-impenn li ngħibu għall-affarijiet **traxxendentali** tal-ħajja, bħas-skiet, it-talb, il-qari, l-arti, ix-xogħol sempliċi tal-ġnien, il-mistoqsijiet kbar taż-żmien, ix-xogħol kontinwu tagħna biex tinbena belt, pajjiż, dinja li tkun aħjar għalina meta ma nkunux aktar hawn, taf tkun l-aqwa lezzjoni spiritwali li l-ġenerazzjoni aktar żgħażuġha tista' qatt tikseb u l-aqwa għerf li qatt jista' jkollha.

Dan kollu, tabilhaqq, juri li aħna, li qiegħdin fix-xjuħija, ifisser li qiegħdin f'punt tassew ġdid u eċitanti f'ħajjitna. Ix-xjuħija hija, tabilhaqq, barka fuq barka. Hija tistieden lil dawk ta' madwarna biex jgħixu b'ħafna għaqal huma nfushom billi, issa, jisimgħuna b'attenzjoni, waqt li għadna ħajjin u mimlijin bil-għomor. Imma l-għażla tibqa' f'idejhom.

Kelmtejn ma' Helen It-Tbatija

Helen Mallia
Kummissarju għall-Anzjani

Kif ahna hbieb? Nittama li tinsabu tajbin. Ergajna ltaqajna wara xitwa li kienet xi ftit kiesha aktar mis-soltu; għall-inqas jien hekk hassejtha. Imma kellha s-sabih tagħha wkoll għax, kif jgħid il-Malti, m'hemm xejn li hu sabih jew ikrah mija fil-mija u, fuq kollox, ahna l-Maltin ixxurtjati għax ma nbatux minn temp estrem, bħalma jkun hemm f'pajjiżi oħra tal-Ewropa. Kif nistgħu naraw fuq it-*television*, anki fi Sqallija, pass 'il bogħod minnha, ikollhom maltempati horox u gharghar kbar li jikkawżaw miljuni f'danni għall-pajjiż.

Illum, se nikteb fuq xi haġa li żgur li kull wieħed u waħda minnha nibzghu minnha; it-tbatija. It-tbatija hija dejjem mistmerra minn kull maħluq; kemm jekk it-tbatija tkun fuq l-animali kif ukoll jekk tkun fuqna l-bnedmin għax iġġib magħha hafna sofferenzi lil min jesperjenzaha. Kemm it-tbatija fiżika kif ukoll dik mentali hemm aktar minn mod wieħed kif tista' tigi fuqna għax wieħed jista' jkun qiegħed ibati mingħajr tort ta' xejn bħal, ngħidu ahna, jekk xi tbatija fiżika tkun konsegwenza ta' traskuraġni ta' xi haddiehor, bħal meta tkun għaddej għall-affari tiegħek fuq il-bankina jew qed taqsam it-triq minn fejn suppost u taqla' daqqa ta' karozza u, bla htija ta' xejn, issib ruhek wiċċek 'il fuq l-isptar; jekk mhux ukoll tiġġieled għal haġtek, bit-tbatija kollha li jgħibu magħhom dawn id-diżgrazzji. Però, hemm ukoll it-tbatijiet li jiġu fuqna tort tagħna stess jew dawk li jiġu fuq kulhadd bla ma tistedinhom, bħall-mard, diżabbiltà, xjuħija u oħrajn.

Hemm ukoll it-tbatija mentali li, hafna drabi, il-vittima tagħha tkun qed tbatu waħda u fis-skiet u minn din il-kwalità ta' tbatija hemm hafna bħal m'huma, *bullying*, tgħajjir, theddid u tmaqdir għal kulma tagħmel, jew fuq xi imperfezzjoni f'persuntek, rikatt, nuqqas ta' finanzi, solitudni, iżolament, speċjalment ta' anzjani ġo djar tax-xjuħ jew ġo xi sptar u hafna tbatijiet oħrajn. Hawn ma rridx ninsa lil dawk l-eluf ta' refuġjati li, biex jaħarbu mill-infern ta' pajjiżhom, qegħdin isofru tbatijiet enormi. Imbagħad, hemm ukoll dawk it-tbatijiet li jsofru l-animali, hafna drabi minnha l-bnedmin, bħal swat, nuqqas ta' attenzjoni, nuqqas ta' ikel u xorb, marbutin, jew magħluqin fuq xi bejt, esposti għall-elementi kollha tan-natura; jekk mhux ukoll li, għax m'għadhomx żgħar u helwin, jaqilgħu xi daqqa ta' sieg u nitfghuhom 'il barra mid-dar jiġġerrew fit-toroq sakemm toqtolhom xi karozza jew forsi jsibu xi qalb hanina tiġborhom u tohodhom ġo xi santwarju milli hawn. U, hawn, nixtieq li, f'isimkom, niringrazzja lil dawk kollha li, volontarjament, jagħmlu dan ix-xogħol nobbli.

Ha nieqaf hawn u morru għal xi ċajta. Mela Johnny u Sylvia telqu minn Malta lejn l-Awstralja biex iżuru lill-qrabathom li kienu ilhom ma jaraw iżjed minn ghoxrin sena. Kien ilhom xi seba' siegħat fl-ajru u l-passiġġieri kienu kważi kollha reqdin meta, f'salt wieħed, semgħu lill-kaptan javżahom b'lehen qawwi li, minhabba problemi tekniċi, se jkollhom jagħmlu nżul ta' emerġenza fuq l-ewwel art li jsibu. Naturalment, kulhadd daħal ġo qoxortu bil-biża' li qabadhom. Imma, b'manuvri tajbin u bil-għaqal tal-kaptan, irnexxielhom jillandjaw fuq xtajta ta' gżira mhux abitata. Il-passiġġieri kienu ferhanin li salvaw u, għalhekk, daru kollha mal-kaptan biex jiringrazzjawh. Imma l-kaptan, serju serju, habbrilhom li aktarx li se jkollhom iqattgħu il-kumpliment ta' hajjithom fuq dik il-biċċa gżira peress li, fejn kienu, kien ferm diffiċli li jinstabu minn xi hadd.

F'salt wieħed, Johnny dar fuq il-mara u qalilha, "Sylvia, int kont hallastu l-pagament li kien imissna nagħtu lill-bank?"

Sylvia harset lejha u, b'wiċċ inkwetat, qaltli, "Le John, insejt immur inħallsu."

"U l-kera tad-dar hallastha?" reġa' staqsiha.

"Le ta, lanqas dik ma lhaqt hallast," wegħbitu Sylvia.

"U d-dejn li kien fadlilna fuq l-għamara u fuq it-*television* il-ġdid, hallasthom?" kompli John.

"Le ta' jiddispjaċini, lanqas dawk ma hallast." qaltli Sylvia mbikkma.

Waqt li biesha fuq moħħha, Johnny dar fuq il-kaptan u qallu, "Thabbel rasek xejn kaptan għax ahna salvi, għax dawn żgur li se jfittxuna u jsibuna biex inħallsu l-kontijiet li għandna ntuhom! Saħhiet hbieb.

Homo Sapiens

Dr. Karmenu Mallia

Imsieken, magħluqin fiż-żu u mxebbgħa, iċ-ċimpanzè spicċaw ma jahmluniex. Għandhom raġun għax ahna kollha slaten(!) fuq kulma qed jeżisti fil-ħolqien. Għandhom politk' għalihom bħalma ahna magħhom ma nithalltux. L-istess il-ġrieden. Ummi ma, x'gejt insemmi f'poeżija,

frott dawk il-hafna allat li qatt ma rajna 'ma mmaginajna qishom dawk l-istatwi li, fit-triqat, jarmaw għall-festi tagħna. L-istess in-nemel, il-wirdien (jaqq, jaqq!) li kollha jghixu fil-familji tagħhom. Il-bniedem fuq kulhadd! 'Ma f'terremot, waqt xita qliel li tgħarraq, fis-sajjetti, kulhadd iħoss il-bżonn li jbaxxi rasu għall-qilla, għall-qawwa, għall-vleġeġ li jferuh. Jispicċa l-*homo sapiens*, l-*ergo sum*; jintlewa tnejn u rasu tagħmel bumm!

Meta Jiltaqgħu l-Ħbieb Anzjani

kitba ta' Nazju Abela, Vici-President tal-APAN

Lejn l-aħħar ta' Jannar, kelli niltaqa' ma' ħabib kbir tiegħi il-Belt. Ftehmna li niltaqgħu fejn il-*Wembley Store*, fil-bidu ta' Triq ir-Repubblika. Insibu jstennieni ma' ħabib tiegħu li nzerta ħabib tiegħi ukoll. It-tlieta li aħna bil-beritta - l-uniformi tal-anzjani? - bdejna nparlaw fuq żmien ieħor għax it-tlieta li aħna konna għalliema. Naħseb li issa aħjar naqtagħkom il-kurżità min kienu t-tnejn l-oħra li, bħali, ukoll qabżu s-sebghin sena, għalkemm jien inqarreb aktar lejn it-tmenin.

Mela, wiehed minnhom kien Trevor Zahra, il-kittieb magħruf ta' bosta kotba bil-Malti, filwaqt li l-ieħor mhu hadd ħlief Vincent Piccinino, l-EDITOR ta' dal-*magazine* ta' anzjani. Peress li kienet għadha kemm għaddiet il-festa ta' Missierna San Pawl, li, dis-sena, kienet iċċelebrata fl-aħħar Sibta ta' Jannar, u peress li Vince huwa partitarji kbir ta' San Duminku, Trevor, li jhobb jiċċajta u jigbed is-saqajn, mill-ewwel tefa' botta lil Vince u qallu: "Dak int kont li tajthom gambetta lir-reffiegħa tal-istatwa ta' San Pawl biex ħabat daqxejn mal-bieb hu u diehel? Vince, li jaf jieħu ċajta, tbiissem waħda u ħalliha għaddejja.

Lil Vince sirt nafu l-iskola ta' Ħal-Qormi fejn it-tnejn li aħna konna ngħallmu fis-sekondarja tas-subien lil tfal li kienu ġejjin minn Ħal-Qormi u minn Ħal-Luqa. Vince jidhirli li kien jgħallm it-*Technical Drawing* waqt li jien kont ngħallm is-*Social Studies*. Għamilna tliet snin żgur ngħallmu flimkien. Konna nagħmlu sforz mhux ħażin biex inżommu d-dixxiplina imma konna *staff* magħqud u niftehmu ħafna. Vince telaq mill-iskola ta' Ħal-Qormi, mar l-Università u daħal fiċ-Ċivil, fejn għamel karriera twila u sabieħa, fost kollox, bosta snin jaħdem fl-Uffiċċju tal-Prim Ministru fejn anki kien Segretarju Privat ta' wiehed minnhom. Kien, u għadu, membru tal-Kummissjoni tas-Servizz Pubbliku, kariga li tirrikjedi serjetà flimkien ma' sens kbir ta' ġustizzja.

Wara li Vince telaq minn Ħal-Qormi, ergajna ltqajna naħdmu flimkien taħt saqaf wiehed fil-Ministeru tal-Edukazzjoni, fejn, għal ħdax-il sena, jien ukoll kont Segretarju Privat ta' tliet Ministri tal-Edukazzjoni, u Vince ġie hemm bħala Direttur (Finanzi u Amministrazzjoni) sakemm irtirajna; jien fis-sena 2000 u hu fl-2006. Mhux li konna niltaqgħu spiss imma mhux l-ewwel darba li ħbatna flimkien fil-kurrituri tal-binja ta' Beltissebħ. U issa, dawn l-aħħar sentejn, b'xi mod, spiċċajna t-tnejn li aħna naħdmu favur l-anzjani permezz tal-Kunsill Nazzjonali tal-Anzjani. Imma jien, lil Vince, l-aktar li nassoċjah huwa mal-festa ta' San Duminku u mal-Banda *King's Own* tal-Belt. Konvint li qalbu hemm qegħda u naf li jaħdem qatigh biex jara li, kull sena, San Duminku jkollu l-festa li tixraqlu fil-kapitali ta' pajjiżna.

Trevor Zahra nafu mod ieħor. Konna diġa ħbieb sew qabel ma ltqajna ngħallmu flimkien iż-Żejtun. Kont ammiratur (u għadni) tal-kitba tiegħu, speċjalment il-kotba tan-novelli tiegħu. Lil Trevor, ħafna nies jidentifikawh mal-letteratura għat-tfal u ħafna jqisuh bħala l-aqwa esponent ta' dak il-ġeneru. U hekk hu! Jogħġbuni ħafna n-novelli tiegħu u jkolli ngħid li m'hemmx ktieb wiehed ta' Trevor li m'għandix.

Imma, kif kont qed ngħid, id-destin laqqgħana iż-Żejtun li, għal Trevor, huwa r-raħal fejn twieled u trabba u li tant għadu jhobb u jaħdem għalih. Kien Novembru 1984, meta ntemm l-istrask tal-għalliema li kien ilu għaddej xi seba' ġimgħat. Jien, flimkien ma' xi erbgħin għalliem ieħor, konna ġejna stazzjonati hemmhekk. Skola tal-bniet b'numru kbir ta' studenti ġejjin miż-Żejtun, mill-Kottonera, minn Ħaż-Żabbar, M'Skala u B'bugia. Konna għal qalbna ħafna u l-istudenti kienu japprezzawna ħafna. Trevor kien jgħallm l-arti u l-Malti u jien is-*Social Studies*. Fil-*break*, konna nkunu numru kbir ta' għalliema fi *staff room* daqs klassi imma, meta kien jidhol Trevor, kulhadd kien jieqaf biex jisma' b'liema praspura kien hiereġ. Jien tlaqt miill-iskola taż-Żejtun f'Mejju tal-1987 imma Trevor baqa' hemm u kien sar famuż għall-pantomima li, kull sena, kien jorganizza fiż-żmien tal-Milied bil-partecipazzjoni tal-istudenti u anki tal-għalliema.

Din il-laqgħa ma' żewġt iħbieb antiki fakkratni f'dan kollu. Kos hux, kemm tieħu gost meta jkollok din l-opportunità tiltaqa' ma' ħbieb bħal dawn li jfakkruk fi żminijiet oħra meta l-ħajja, għalina, kienet aktar mgħaġġla, aktar impenjattiva u aktar nteressanti! Illum, għall-grazzja t'Alla, it-tlieta li aħna ngħaddu ħajja aktar trankwilla u serena fejn il-programm tal-jum nagħmluh aħna u fejn ġieli jkollna l-hin li niltaqgħu ma' ħbieb li nkunu ilna ma naraw żmien twil mhux ħażin.

TWELIDIJIET U MAGHMUDIJIET FIL-PARROĊĊA TA' SAN DUMINKU L-BELT VALLETTA FIL-ĦAMES SNIN BEJN L-1 TA' JANNAR 1870 U L-31 TA' DIĊEMBRU 1874

Studju ta' CARLO AGIUS, B.A. (Hons) (Melit.), P.G.C.E. (Melit.), M.A. Melit.

Bhala parti mill-istudji akkademiċi tiegħu, is-Sur Carlo Agius mar iqalleb ir-Registru tal-Magħmudijiet li hemm fl-arkivju tal-Knisja tal-Portu Salvu u San Duminku fil-Belt Valletta u, tiskanta x'johroġ. Ngħid dan għax, speċjalment, meta tqis li s-Sur Agius iffoka biss fuq il-magħmudijiet, ikkonsidra biss parroċċa waħda u llimita ruħu biss għal ħames snin bejn l-1870 u l-1874, wiehed jista' jgħid bil-libertà li, minn studju daqstant ristrett, xorta waħda l-awtur irnexxielu jislet ċerti konkluzjonijiet interessanti.

Bhala fatti, ngħidu mill-ewwel li, matul dawn il-ħames snin, fil-Parroċċa ta' San Duminku ġewwa l-Belt, kien hemm xejn inqas minn 2,432 twelid, jiġifieri medja ta' madwar 486 fis-sena; iktar minn wiehed kuljum. L-aktar sena li fiha twieldu trabi kienet l-1872, b'519-il twelid, waqt li s-sena bl-inqas numru ta' twelidijiet kienet l-1873, b'438 tarbija.

Ma tantx hemm x'wiehed jikkummenta f'dik li hi differenza bejn subien u bniet. Kif mistenni, daqqa twieldu iktar subien u daqqa iktar bniet. Infatti, fit-tliet snin bejn l-1871 u l-1873, l-għadd ta' subien kien jisboq lil dak tal-bniet filwaqt li, kemm fl-1870 kif ukoll fl-1874, in-numru ta' bniet kien iktar minn dak tas-subien. M'hemm xejn sorprendenti f'dan għax din hija l-lotterija tan-natura.

Is-Sur Agius daħal, saħansitra, fl-għadd ta' twelidijiet xahar b'xahar u, minn dan it-tagħrif, irriżultalu li, fix-xitwa, kienu rreġistrati iktar twelidijiet milli fis-sajf u, għaldaqstant, dan wasslu għall-konkluzjoni li l-Maltin, Beltin, tal-Parroċċa ta' San Duminku bejn l-1870 u l-1874 kienu aktar sesswalment attivi fix-xhur sħan tas-sajf milli fix-xhur keshin tax-xitwa.

Meta niġu għal magħmudijiet fl-istess perijodu, wiehed malajr jinnota l-fatt li s-Sagrament tal-Magħmudija fil-Knisja ta' San Duminku f'dak iż-żmien kien xi haġa ta' kuljum. Dan kien jiġri, saħansitra, f'jiem ta' festi importanti bħalma huma l-Vitorja u anki l-Milied. Mid-dehra, jgħid l-awtur, dik il-ħabta, il-Patrijiet Dumnikani ma kellhom l-ebda vaganzi mill-qadi ta' dmirijiethom. Infatti, kien hemm okkażjonijiet meta xejn inqas minn tmint itrabi kienu mghammadin f'jum wiehed biss. Huwa minnu li, dak iż-żmien, kien hemm iktar nies jgħixu l-Belt imma, fl-istess hin, huwa veru wkoll li l-familji kienu akbar fil-għadd. Li familja jkollha seba', tmienja jew disat itfal jew anki aktar kienet xi haġa normali f'dawk iż-żminijiet. Fil-fatt, f'dan l-istudju, is-Sur Agius iltaqa' ma'

diversi drabi fejn l-istess familja kellha tlieta u, saħansitra, anki erbat itrabi f'dan il-perijodu qasir ta' ħames snin; prattikament, tarbija kull sena.

Din il-ħaġa tixhet dawl anki fuq il-mobilità u ċ-ċaqlieg tal-familji f'dawk iż-żminijiet. Fl-istudju tiegħu, Carlo Agius isemmi żewġ każi ta' familji li kellhom erbat itfal f'ħames snin. Fl-ewwel eżempju, Carmelo Bonello, li kien mill-Isla, u Adelaida Laferla mill-Belt kellhom erbat itfal; l-ewwel tarbija twieldet f'numru 10, *Strada Carri* filwaqt li t-tlieta l-oħra twieldu f'numru 31, *Strada Furni*. Jidher li, sadattant, il-pożizzjoni finanzjarja ta' din il-familja tjebet għax ġarret għal post aħjar minn fejn kienet qabel. F'każ ieħor, Saverio Marchet u Carmela Schembri, it-tnejn mill-istess parroċċa tal-Portu Salvu, ukoll kellhom erbat itrabi f'ħames snin; l-ewwel tlieta twieldu f'numri 14 u 18 *Via Genio* filwaqt li, kif jidher fir-Registru tal-knisja, l-indirizz tar-raba wiehed huwa 162, *Strada Zekka*.

Anki min kienu jkun l-parrinijiet jista' jkun sinjifikanti. Fl-ewwel każ imsemmi iktar 'il fuq, dak tal-familja Bonello, il-parrinijiet kienu Joannes, Guilielmo, Virginia u Maria Anna, ilkoll Bonello; kollha tal-istess familja. Mid-dehra, kienu tat-tajjeb u ma kellhomx għalfejn jithalltu. Il-każ tat-tieni familja, il-familja Marchet, kien differenti. Hawnhekk insibu li l-parrinijiet kienu Thomas Balucci, Joanne Maria Attard u Salvatore u Carmelus Vassallo. Din id-darba, il-parrinijiet mhumieq mill-istess familja Marchett. X'aktarx li l-familja Marchett kienet inqas tat-tajjeb u, allura, bhala parrinijiet, il-ġenituri kienu jfittxu lil xi hadd tat-tajjeb biex jissalvagwardjaw l-interessi ta' wliedhom f'każ li huma jiġu neqsin. Imbagħad xi ngħidu għall-imijiet mogħtija lit-tfal dak iż-żmien! Ħa ntikom ftit eżempji: Arthurus, Carolina, Carolous, Raphel u Xaverius. X'differenza minn dawk li nisimgħu illum!

Naturalment, fejn issib l-indirizzi, issib l-ismijiet tat-toroq u dawn ukoll għandhom l-interess partikolari tagħhom fi studju bħal dan. Ħafna mill-ismijiet tat-toroq kienu ta' żmien l-Ordni ta' San Gwann. Però, fi żmien l-Ingliżi, hafna minn dawn l-ismijiet tbiddlu. Mill-banda l-oħra, jgħidilna s-Sur Agius, ir-residenti tal-Belt qajla kienu jagħtu kas tal-ismijiet ufficjali tat-toroq u kienu jirreferu għal ċerti kwartieri tal-Belt bil-mod kif kienu jifhmu huma. Pereżempju, dik il-parti ta' *Strada Cristoforo* bejn *Strada Reale* u *Strada San Paolo* kienet komunament magħrufa

bhala t-Triq tas-Sigġijiet minhabba numru ta' fabriki li kienu jagħmlu s-sigġijiet li kienu jeżistu hemmhekk fl-imghoddi. *Strada San Giuseppe* kienet magħrufa bhala t-Triq tal-Francizi. Il-parti ta' *Strada San Nicola* bejn *Strada Reale* u *Strada Forni* kienet magħrufa bhala d-*Due Balli*. Il-lvant tan-naħa t'isfel ta' *Strada Forni* kienet magħrufa bhala Tal-Funtana minhabba funtana antika li saret hemmhekk fis-seklu sittax. In-naħa ta' fuq ta' *Strada Zekka* kienu jgħidulha ż-Żenqa (l-isqaq). In-naħa t'isfel ta' *Strada Reale*, hdejn Sant Jiermu, kien magħruf bhala Fuq l-Ixprun. Minhabba li l-bieb tal-*Castelania* (il-Qorti tal-Ġustizzja) kien fin-niżla ta' *Strada San Giovanni* (it-Triq tal-Ganġ) in-nies tal-Belt kienu jirreferu għal din il-parti tat-triq bhala n-Niżla tal-Kalzrati. Fl-aħħar nett, it-tarf ta' *Strada Santa Lucia*, qabel tidhol il-Mandraġġ, kienu jsejħulha it-Tomba tal-Mandraġġ; probabbilment minhabba xi qabar antik maqtuġħ fil-blat li kien instab hemm meta bdew jinbnew l-ewwel djar. Xi wħud minn dawn l-ismijiet għadhom popolari man-nies tal-Belt sal-ġurnata mqaddsa tal-lum filwaqt li oħrajn intilfu jew intesew.

Is-Sur Agius daħal f'aspetti oħra bħal

f'liema toroq l-aktar li twieldu tfal; jekk kienux illegittimi jew b'missier mhux magħruf (dawn mhux bilfors kollha mill-Belt għax, f'każi bħal dawn, xi wħud kienu jiġu mill-irħula jistabew il-Belt); kemm minnhom kienu Maltin jew barranin (l-aktar Ingliżi kif ukoll refuġjati Taljani li ġew Malta fi żmien ir-*Risorgimento*); kemm nisa u kemm irġiel iżżewġu ma' barranin; naturalment, iż-żieda ta' kunjomijiet barranin u anki t-titli ta' nobbiltà li kienu komuni f'dawk iż-żminijiet. Infatti, is-Sur Agius tant daħal f'dettalji f'dan in-naqra ta' studju li se jkollu nieqaf hawn għax inkella ma nispiċċa qatt.

Nghid waħda biss u nispiċċa biha. Dnub li Carlo Agius illimita ruħu għall-magħmudijiet biss, f'parroċċa waħda biss, u tul hames snin biss. Naturalment, wiehed jifhem għaliex. Anki l-awtur stess, fil-bidu nett jgħid li kellu jillimita ruħu b'dan il-mod minhabba l-ammont voluminuż ta' *data* li hemm fl-arkivji tal-Knisja ta' San Duminku. Imma, jekk minn studju daqstant ristrett harġu tant aspetti interessanti, immaġinaw x'jista' joħroġ minn studju simili iktar wiesa, iktar estiż u iktar komprensiv.

APPELL

Nirringrazzjaw lil dawn is-Sinjuri li semghu l-appell tagħna u għoġobhom jagħmlu donazzjoni lill-Kunsill Nazzjonali tal-Anzjani biex jgħinuna nkopru ftit l-ispejjeż u biex inkomplu mexjin 'il quddiem fuq dan il-proġett fejjiedi għall-anzjani tagħna:

Is-Sinjura Rita Sciberras (Haż-Żebbuġ) - €10.00

Is-Sinjura J. Vassallo Grant (Tas-Sliema) - €20.00

J.H. (San Gwann) - €20.00

Is-Sur Anthony Borg (Qawra) €10.00

L-Editur

Il-Kunsill Nazzjonali tal-Anzjani jippubblika din ir-rivista "L-Anzjani Llum" kull 3 xhur. Din ir-rivista mill-anzjani għall-anzjani għandha ċirkolażżjoni ta' 2,500, titqassam ukoll lis-Segretarjat għad-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabbiltà u Anzjanità Attiva, il-Kunsilli Lokali kollha, Għaqdiet Affiljati mal-Kunsill, id-Djar tal-Anzjani kollha (tal-Gvern, tal-Privat u tal-Knisja), kif ukoll l-anzjani individwali li huma abbonati.

Din ir-rivista hija ta' interess u informazzjoni għall-anzjani fejn ninkuraġġuhom ikunu aktar attivi, fiżikament u mentalment.

Għaldaqstant napprezzaw ħafna li tagħtuna donazzjoni biex ingibulkom messaġġ promozzjonali f'din ir-rivista, biex dan l-iskop fejjiedi jkun jista' jtkompla.

Grazzi bil-quddiem

Lista ta' Donazzjonijiet għall-Promozzjoni

(Daqs A4 - kulur wiehed – iswed)

Paġna shiħa €200, Nofs paġna €125 u kwart ta' paġna €80

(Daqs A4 – Paġna bil-kulur – f'paġna 2, paġna 19, jew il-paġna ta' wara paġna 20)

Paġna shiħa €250, Nofs paġna €150 u kwart ta' paġna €100

Dawn il-prezzijiet huma għal publikazzjoni waħda, jekk tkun trid tirreklama aktar minn darba l-prezzijiet jiżdidu skont għal kemm-il darba.

Għal aktar informazzjoni kkuntattjawna fuq in-numru tat-telefown 2124 3860 jew *e-mail*: kna@onvol.net

Tessie

Kitba ta' Vincent Piccinino

Tessie kienet mara fuq ruħha. Il-praspar kienet tivvintahom! Minn dejjem hekk kienet, u hekk baqgħet sa ma mietet; ta' kważi tlieta u disgħin sena. Kienet mara jilħqilha mhux ftit u ma kontx se tidhaq biha kif ġieb u lahaq. Mhux l-ewwel darba li kien hemm xi mustaċċun li, mingħalih, li kien għamel xi biċċa negozju tajba magħha biex imbagħad wara jinduna li Tessie kienet għaddietu kamin mingħajr lanqas biss intebaħ.

Fuq kollox, Tessie kienet mara indipendenti. Kienet taf tmidd idejha għal kollox u qatt ma stenniet lil haddieħor biex isolvilha l-problemi tagħha. Kienet taf issuq u, fil-karozzi, kienet tifhem daqs l-irġiel, jekk mhux aktar minn xi wħud minnhom ukoll. Il-karozza tagħha kienet tieħu ħsiebha hi u, jekk xi darba kienet tiqfilha, ma kienet iċċempel lil hadd. Tiftaħ il-*bonnet*, tiċċekkja l-ilma tar-*radiator*, tiċċekkja l-livell taż-żejt, tnaddaf il-*plugs* u l-wirdiena, tnaddaf l-*air filter* u, b'xi mod, dejjem imexxielha terġa' tistartjaha. Tessie tant kienet mara indipendenti li baqgħet qatt ma żżewġet; għax ma kellhiex għalfejn. Nofsha biċ-ċajt u nofsha bis-serjeta' kienet tgħid: "Għandi kelb li jimbaħ; pappagall jaf jitkellem hażin; *heater* idaħħan u qattus li, meta jfettillu, jibqa' barra l-lejl kollu! X'nambih raġel jien?"

Jum wieħed, meta diġa' kellha xi tmenin sena, kienet qed issuq mal-kosta ta' Baħar iċ-Ċaġhaq. Riedet tilhaq il-vapur t'Għawdex u, biex ngħidu s-sewwa kollu, għafset xi ftit il-*gas* mhux hażin tant li, f'hin minnhom, mid-dehra, kienet qed issuq bi kważi hamsa u sebghin kilometru fis-sieġha f'żona fejn it-tabelli jindikaw *velocita' massima* ta' mhux iktar minn sittin kilometru. Pero', biex inkunu għidna kollox, ma kien hemm hadd fit-triq dak il-hin ukoll.

F'daqqa waħda, ma tafx minn fejn, deher pulizija bil-mutur li qabiżha, għamlilha sinjal b'idu biex tgħaddi f'ġenb u waqaf quddiemha, ftit 'il bogħod minnha. Tessie ratu jifti l-mutur, jinżel minn fuqu bil-lajma, iħoll il-*crash helmet*, joħroġ in-*notebook* mill-but u jibda riesaq lejha bil-mod, qisu xi *John Wayne*. Qalbha ħabbtet xi ftit iktar mis-soltu dak il-hin. Kienet għadha kemm thallas il-kont tad-dawl u l-ilma. Hija pensjoni żgħira kulma kellha. Kieku kellha teħel xi sebghin Ewro multa, kieku kien ikollha toqgħod nieqsa minn hafna xorti dak ix-xahar. Kien jeħtigilha thaddem rasha.

"X'inqala' ġuvnott?" staqsietu.

"Taf b'kemm kont qed issuq? Taf x'inhu l-*speed limit* hawnhekk? Taf li se jkolli nagħmillek ċitazzjoni?" staqsieha bil-ħatfa, waħda wara l-oħra mingħajr ma ta ċans twieġeb; għax din tal-*"ġuvnott"* ma tantx niżlitlu tajjeb. "Ha nara l-liċenzja tas-sewqan!" qalilha bil-herra.

"M'għandix liċenzja," qaltlu.

"M'għandekx liċenzja?" reġa' staqsa. "Mela kif qed issuq?"

"Kelli," qaltlu, "imma, xi sentejn ilu, haduħieli għax qabduni nsuq taħt l-influwenza tax-xorb!"

"Ukoll!" qalilha ta' rasu bajda. "Ha nara l-*insurance*!"

"M'għandix *insurance*," kienet pronta Tessie, "għax ma ngħidlekx kemm-il darba ħbatt u llum hadd ma jrid jinxurjani!"

"Fejn hi l-liċenzja tal-vettura?" ried jaf il-*police*.

"M'għandix lanqas," qaltlu, "għax dil-karozza mhix tiegħi. Din sraqtha! Lil sidha qtiltu, qattajtu biċċiet u qiegħed fil-bagoll! Trid tarah?" U kienet se tqum biex tmur tiftaħ il-*booth* tal-karozza.

Il-ġuvnott twerwer. "Le, le," kważi laqlaq. "Oqgħod hemm!" komplja jgħidilha; "tiċċaqlaqx" u għaġġel lejn il-mutur. Mingħajr ma qala' għajnejh minn fuqha, qabad it-telefon u, li kien għalih, holoq stat t'emergenza.

M'għandniex xi ngħidu, lanqas laħqu għaddew sitt minuti li, fuq il-post, waslu erba' karozzi tal-Pulizija, bis-sireni jsaffru u bid-dwal blu, ħomor, bojod u sofor jixgħelu u jiftu daqslikieku kien ġej il-Milied. Minn karozza minnhom, ħareġ Supretendent daqshieħ u, "Fejn hi l-liċenzja?" ried jaf.

Tessie fethet il-portmoni u, "Hawn hi, *Sir*," qaltlu. Is-*Super* fliha minn fuq s'isfel u minn wara u minn quddiem; ma qal xejn imma, għalissa, żammha għandu. "*Insurance* għandek?"

"Suppost għandi wkoll," wegbitu Tessie xi ftit mifxula hi u tteftef fil-*glove compartment*. "Hawn, araha *Sir*," reġgħet.

Is-Supretendent ma deherx kunfidenti daqs qabel. "Jimporta tiftaħ ftit il-*booth*?" staqsieha.

"Lanqas xejn," qaltlu Tessie. Fethitu. Ma kien hemm xejn. Nadif pupilla.

Is-Supretendent ma setax jifhem. "M'għidtilhomx li m'għandekx liċenzja u lanqas *insurance* u li dil-karozza sraqtha u li, lil sidha, qtiltu, qattajtu biċċiet u waddabtu fil-bagoll?" staqsieha mifxul. "Iva?" qaltlu Tessie. "Qalilkomx li kont qed insuq bil-hamsa u sebghin ukoll, dak il-giddieb?!".

Il-Gidba

kitba ta' Lina Brockdorff

"Ma! Bil-mod! Ma nistax nifhem għaliex qed tkaxkarni hekk kmieni l-knisja, meta llum mhux il-Ħadd imma l-Ġimgħa u wara rrid immur l-iskola ..."
"Le, ma tafx għaliex? Mela nsejt li għandek bżonn tqerr?"

"Is-soltu nhar ta' Sibt inqerr u mhux il-Ġimgħa ..."
"Imma lbieraħ int gdibtli u għalhekk għandek bżonn tqerr. Ilbieraħ, minflok mort l-iskola, int skartajt u għaddejt jum għand Spiru l-furnar tnaddaflu l-art mit-dqiq u tgħinu..."

"Xi tridni nagħmel jekk kont bil-ġuħ? Ma flahtx aktar l-uġiġh fl-istonku tiegħi! U riġlejja bla forza! Spiru qalli li, waqt li kont hemm, stajt niekol ħobż u ftira kemm irrid!"

Dak il-kliem ta' binha ħassitu jxoqqilha qalbha. Povru tifel, kellu raġun! Kien wasal il-waqt li, akkost ta' kollox, tipprovdilu x'jiekol. X'kien jiswa li lanqas biss għandha tletin sena u ma kontx tpingieha, issaħħar lil kull min iħares lejha!

Sabet post f'nofs il-knisja u, wara li għamlu viżta, baqgħitu jgħerr fis-sagrastija. Ma kienx hemm ħlief il-kappillan, Dun Wistin, li kien ġa qed ilesti għall-quddiesha imma, wara li geger f'it, qarar lil Minku waqt li wissieh biex ma jergax jgħdeb. It-tifel ħareġ mis-sagrastija u mar dritt fejn kien qabel ma' ommu. Imma, bilkem seta' jemmen lil għajnejh ... għax lil ommu ma setax jaraha! Wara li dam f'it iċċassat iħares 'l hinn u 'l hawn biex jara jekk kinitx bidlet postha, wasal biex qatagħha li ommu ma kienet tidher imkien. Daħal lura b'ġirja waħda fis-sagrastija u mar fuq Dun Wistin li kien lest jistenna l-ewwel tokk tas-sebġha biex johroġ fuq l-artal.

"Dun, ommi mhix hemm! Issa x'ser nagħmel jien? Għaliex ħallietni hawn lili? Għidli Dun, fejnha ommi?"

"Ibni, issa jien ħiereġ inqaddes. Mur isma' l-quddiesha, forsi ommok kellha bżonn tmur ġirja sad-dar. Issa tara kif tiġi lura."

Il-quddiesha spiċċat imma omm Minku baqgħet ma dehret imkien. It-tifel, ikkonfondut, reġa' mar fis-sagrastija. Dun Wistin qallu biex jistennieh sa ma jispiċċa xi talb u wara jmorru jfittxuha d-dar. Mhux bilfors li d-dar qiegħda! Imma, wara li damu jħabbtu fuq il-bieb għal żmien twil, li xorta baqa' magħluq, Dun Wistin kemmex f'it sufftejh.

"Tinkwietax, Minku. Dik għandha mnejn marret tixtri u ma ddumx ma tiġi..."

"Ma ngħidx li marret tixtri għax ilha tgħid li flus ma baqgħalna xejn."

"Issa int mhux għall-iskola?"

"Kif tridni mmur l-iskola, Dun, jekk il-basket tal-iskola jinsab għewwa msakkar?"

Il-kappillan beda jintebaħ li kellu problema ma' wiċċu. X'kien ser jagħmel b'Minku? Ma setax iħalli tifel ta' seba' snin waħdu fuq l-għatba tal-bieb bla ma jaf sew x'sar minn ommu. Ma kellux soluzzjoni oħra ħlief li jiehdu miegħu d-dar, tah kikkra kafe u żewġ qagħqiet tal-ħmira, u wara qallu: "Ara, x'nagħmlu Mink, jien neħdok l-iskola u nkellem lill-għalliema biex tiskuzak li ma ħadtx il-basket bħas-soltu."

"Imma jien lanqas biċċa ħobż għal waqt ir-rikreazzjoni m'għandi ..."

"Dik haġa żgħira kieku ...imxi miegħi fil-kċina ħdejn oħti Trejża u malajr tlestilek xi haġa."

"U, meta tispiċċa l-iskola, x'nagħmel? Niġi waħdi? Ommi, soltu, ma tafdanix waħdi minn tant bogħod ..."

"Kollox sew, nibgħat lil Trejża għalik. Kuntent hekk?"

Hekk ġara u Minku, wara l-iskola, reġa' sab ruħu d-dar tal-Kappillan. Qisu miġnun staqsa għal ommu imma t-twegiba kienet li ma kien hemm l-ebda aħbar.

"Issa x'ser nagħmel jien jekk ma tiġix lura ommi?"

"Serraħ moħħok li ommok, xi hin jew iehor, tiġi żgur," wiegħbu l-Kappillan għalkemm hu stess ma tantx kien konvint minn dak li qed jgħid. Elf ħsieb ħażin beda għaddej minn moħħu dwar Ġorġa.

Minku baqa' hemm u kiel mal-Kappillan u ma' Trejża. Ikel li kien ilu sitt xhur ma jara bħalu u ħobż kemm trid imma, minkejja l-ġuħ li kellu, hu lil ommu ried u mhux l-ikel. Kien lest ipartat kull farka ikel ma' aħbar ommu.

Trejża lestietlu fejn jorqod f'sodda fil-kamra tagħha u kien ġa beda jaħseb biex jimtedd. Kienu saru l-għaxra ta' billejl; kien ilu li dalam għax Novembru hekk jaf jagħmel. Dak il-ħin, il-Kappillan u Trejża semgħu bħal xi ħadd jolfoq wara l-bieb ta' barra. Mar jiftaħ u ma skantax bi f'it xhin, ma' wiċċu, ra lil Ġorġa. Wiċċha kien jixhed id-dwejjaq ta' qalbha waqt li, b'maktur imgerbeb gozz, kienet qed tipprova żżomm lura aktar dmugħ. Bilkem felħet titkellem. "Skuzani, aħfirli, Sur Kappillan ... ippruvajt naqla' biċċa ħobż għaliġa u għal ibni li ilna bil-ġuħ minn mindu miet Grezzju tiegħi fil-barriera. Daqshekk ilna bil-ġuħ. Mort nipprova sal-Belt fejn, jgħidu, li nisa jistgħu jaqilgħu flus tajba ... imma xogħol bħal dak ma jgħoddx għaliġa ..." Ma komplietx. Ma fellħitx. Qalbha riedet toħroġ.

Għall-ewwel, il-Kappillan immuta imma, wara f'it, qalilha: "Ma kontx naf li tinsabu hekk fil-bżonn, binti. Int qatt ma ftaħt fommok ... imma li tmur ... fejn mort int mhux edeja tajba wisq..."

Minku sema' lehen ommu. Niżel bħal sajjetta mis-sodda u mar dritt għal fuqha: "Ma, fejn mort? Ili l-jum kollu nkwietaf fuqek..."

Wiegħbu l-Kappillan: "Ibni, ommok marret sal-Belt biex tipprova għib f'it ħobż ..."

"Sibtu l-ħobż, ma? Gibt xi f'it miegħek? Mela l-Belt jagħtu l-ħobż b'xejn?"

"Hekk ħsibt ibni imma bqajt ma sibtux ... le, ma sibtux il-ħobż. Skuzani li nkwetajtek Sur Kappillan u nringrazzjak talli ħadtli ħsieb ibni. Issa Mink, ħanini, iġbor ħwejġek ħalli mmorru lejn id-dar ..."

"Stenna binti, qabel tmur lura lejn darek. Imxi sal-kċina biex tiekol platt minestra bil-fdewwex. U, sa ma tieklu, jien ser immur ġirja sal-knisja biex niftaħ il-kaxxa tal-ħobż ta' Sant'Antnin; kull ma nsib hemm ingibhulek u nżidlek xi haġa oħra magħhom ukoll. Barra minn hekk, minn għada stess, ser nipprova nsiblek xi xogħol li jixraq lil mara bħalek ... xogħol differenti minn dak tal-Belt. Fhimtni?"

Ġorġa marret lura d-dar bi f'it inqas minn sitt liri; il-barka t'Alla. Issa kellha minn fejn tixtri ħobż għal f'it jiem mhux ħażin. Minku ma waqafx jistaqsi

x'kienet l-affari tal-Ħobż ta' Sant'Antnin. Mela dak kien furnar ukoll?

Għaddew xi hamest ijiem u l-Kappillan bagħat għal Ġorġa. Kollu ferħan, qalilha li sabilha impjeg ta' koka ma' dak is-sinjur li m'ilux li għe lura mill-Kanada u li joqgħod kemxejn 'il barra mir-raħal, ġo dik id-dar kbira qisha kastell.

U Ġorġa bdiet ix-xogħol għand dak is-sinjur. Kien iħallasha tajjeb ... u l-ħobż qatt aktar ma naqas minn fuq il-mejda taġħha u ta' Minku. Imma ... spiss kienet tiftakar f'dik is-sentenza li qalet lil Dun Wistin: "Dak ix-xogħol tal-Belt ma jgħoddx għalija

..." Ma marritx aktar il-Belt, imma kellha taċċettah fid-dar kastell tas-sinjur li għe mill-Kanada.

Wara ftit tal-jiem, il-Kappillan staqsieha kif inhi u jekk kinitx kuntenta b'dak l-impjeg li sabilha; xogħol li jixirqilha u jibza' għal unurha. Ġorġa għamlet minn kollox biex ma tħarisx dritt f'għajnejh. Irringrazzjatu u tbissmet biex turih gratitudni waqt li qaltu: "Iva Sur Kappillan; sewwa qed tghid!" Ma kellhiex triq oħra minn fejn setgħet taġħzel. U spiss tiftakar f'dakinhar li ħadet lil binha jqerr għax qal gidba!

JOSEPH CALLEJA L-AKBAR ATTUR MALTI KIEN MIR-RABAT

Kitba Peter Paul Ciantar

Ir-Rabat huwa mzejjen b'diversi nies prominenti f'kull qasam...

...ħafna minnhom huma marbuta bis-ših ma dan il-lokal arjuż bi storja kbira. Izda

għal xi raġuni jew oħra, l-attur famuż Malti Joseph Calleja ma tantx jidher li huwa marbut mar-Rabat il-lokal fejn twieled. Fil-fatt ma ssib xejn fil-lokal tar-Rabat ħlief ir-Ras (Bust) tiegħu quddiem il-Bank of Valetta fuq is-Saqqajja ...kultant mimlija bil-ħmieġ ta' l-għasafar mingħajr rispettt ta' xejn.

Nghidilkom ħbieb li din ir-Ras kienet inizjattiva personali ta' zagħżuġħ Eman Bonnici (sa fejn naf jiena mhux mir-Rabat) li kien mar għand l-iskultur Anton Agius u talbu biex jagħmilu Ras ta' dan l-attur Joseph Calleja. Għal bidu Anton tħasseb għax ra li din l-inizjattiva ġeja minn ġuvnott zġhir ħafna fl-eta', izda Anton (bħas-soltu) ma qalx le. Imma n'alla .....għax ir-Ras saret u tpogġiet quddiem id-dar fejn twieled Joseph Calleja u llum flokha hemm il-fergħa tal-B.O.V. fuq is-Saqqajja.

Għadni niftakar meta din ir-Ras ta' Joseph Calleja ġiet inawgurata. Kien Ottubru 2005. Jiena kont ipprezentajt is-serata fuq script ta' wieħed mill-aqwa kritiċi tal-films Lino Cassar. U dak in-nhar ir-Ras kienet ġiet inawgurata mill-President ta' Malta f'dawk is-snin l-Eċċ Tiegħu Censu Tabone li kien jiġi minn Joseph Calleja. U nghidilkom ħbieb tiegħi, ħlief dik ir-Ras quddiem il-B.O.V. tar-Rabat m'hawn xejn iżjed li jfakkrek dwar dan l-akbar attur Malti ta' kull żmien li twieled ir-Rabat fl-4 t'Awwissu 1897 u għex l-aktar f'Tas-Sliema. Miet fl-eta' ta' 77 sena.

Issa ħa nghidilkom, dan l-attur Rabi Joseph Calleja kien kantant u bħala attur ħadem kemm fi Broadway kif ukoll films Amerikani. Mhux hekk biss ħadem ma bosta atturi kbar ta' Hollywood fosthom John Wayne, William Holden, Errol Flynn, Rita Hayworth, Mae West, Bette Davis, Jane Russel, Mario Lanza, Charlton Heston, Dean Martin, Jerry Lewis, Orson Welles, Tyrone Power, Alan Ladd u Anthony Quinn.

Għalkemm Calleja ħadem f'aktar minn 50 film, huwa dejjem qal li jippreferi l-palk mic-cinema. Kien meqjus bħala 'a bright light' fi Broadway bejn l-1926 u l-1945 u deher f'ħafna drammi ta' suċċess.

Jiena niftakar li dak in-nhar tal-prezentazzjoni u

l-kxif tal-monument ta' Joseph Calleja fuq is-Saqqajja, kien tqassam ktejjeb zġhir ta' nformazzjoni dwar l-artist, u għadni qed nara l-lista twila ta' films li ħa sehem fihom Joseph Calleja ħafna minnhom f'partijiet prinċipali. Jiddispijaci qatigh li ma nistax insibu ..... xejn ma hija organiżzata l-librerija tiegħi !!!.

Fl-1914 (Joseph Calleja ta' 17 -il sena) huwa ħalla Malta u beda jdur mal-Ewropa ikanta f'kafeterijiet u fi swali tal-mużika ta' ħafna bliet kapitali li kienu mifnija bl-ewwel gwerra. Iktar tard mar ikanta fi New York u hemm kien li ta għat-teatru.

Fl-1931 Calleja iffirma kuntratt mal-MGM f'Hollywood fejn beda karriera b'suċċess fl-industrija tal-films li fiha deher f'57 film mill-1931 sal-1955, ħafna drabi fil-parti ta' pulizija jew raġel kriminali f'films tal-gangsters u films western.

Fil-fatt Calleja għamel id-debutt tiegħu fil-films fl-1935. Mill-ewwel ħalla mpessjoni tajba. Insemmu wkoll li tlieta mill-films li fihom ħa sehem Calleja ma kienux tħallew jidħlu Malta fosthom 'Full Confession' li fih l-attur kellu l-parti ta' qassis.

Fl-1936, waqt li Joseph Calleja kien qed jaħdem il-film 'Tough Guy', huwa ħareġ bl-idea li jkanta l-kanzunetta folkloristika Maltija --- 'Ah lilek mill-Gallarija'...l-ewwel diska bil-Malti li qatt instemgħet fuq film ta' Hollywood. Il-kumpanija għal bidu beżgħet tuża d-diska minħabba d-drittijiet tal-awtur imma Calleja kkonvinciħom li ma kien hemm l-ebda drittijiet fuqha u wżawha. U nghidilkom ħbieb li din il-kanzunetta Calleja kien iktanta ma' šhabu r-Rabtin fil-Buskett meta kien għadu tifel.

Calleja rtira fl-1963 u miet Tas-Sliema fl-eta' ta' 78 sena. Tliet snin qabel ma miet kienu offrewlu l-parti ta' Don Corleone fil-film kbir 'The Godfather'. Huwa ma aċċettax u din il-parti marret għal Marlon Brando.

Minkejja l-fama tiegħu fl-Amerka u l-Italja, mewtu ma kinitx aħbar kbira f'pajjiżu ...Malta, iżjed u iżjed fir-Rabat. Nghidilkom ukoll li r-RAI kienet tat l-aħbar li mietet stilla tac-cinema Taljana peress li Calleja ħadem bosta karattri Sqallin.

Insemmi wkoll li fiċ-ċentinarju minn twelidu...fl-1997...il-gvern ta' Malta onoraħ b'sett ta' żewġ bolol.

Dawn f'Sensihom jew Spissjati?

kitba ta' Carmen Dimech minn Haż Żebbuġ

Polly

Sebaħ jum bnazzi u Polly hadet ir-ruħ għax kellha hasla żul minn hawn. Hasbet kmieni u għalhekk, mal-għaxra, kienet diġà lestiet. "Habat tajjeb," qalet, "għax għandi partita qadi x'nagħmel u nista' nehilsu." Ftigilha tmur barra r-raħal u, għaldaqstant, startjat il-karozza u telqet. Meta lestiet, reġgħet qabdet triqitha lura lejn ir-raħal. Għal waqt wiehed, għolliet għajnejha minn fuq it-triq, harset lejn is-sema u lemhet shaba griza skura, il-bogħod il-bogħod. "X'wahda din!" lissnet, "Dik is-shaba donna fuq Haż Żebbuġ qegħda! Dawk il-hwejjeġ se jsiruli għasra!" Għafset il-pedala tal-gass halli tfittex tasal id-dar. Bil-fixla, ma ndunatx bit-truck li kien ġej b'kemm jimxi mid-direzzjoni opposta. Il-hwejjeġ ma xxarbux kieku għax, lil dik is-shaba griza, il-Majistrall ġarrha x'imkien ieħor imma, rigward Polly, huwa mitlub li, flok fjuri, jintbagħtu għotjiet ta' karità lill-istituti! U x'funeral għamlulha! U tghidx kemm bkewha niesha! "Jaħasra," qalu, "mietet biex ma jixxarbulhiex il-hwejjeġ!"

Connie

Connie kienet qed issajjar fuq il-cooker tal-elettriku imma, f'daqqa wahda, inqalghet xi hsara u l-cooker ma riedx jixgħel. "Issa x'se nagħmel?" staqsiet lil żewġha.

"Xi trid tagħmel?" staqsieha. "Issa nsibu *electrician* u nqabbdu lilu."

"U dan l-*electrician* minn fejn se nsibu jien?" għajtet Connie imfansta. "U, jekk stess insibu, taħseb li dan se jaqbad u jiġi hekk; issa?"

"Int kollox iġġib bi kbir," qalilha żewġha.

"Aħjar tghid li int bla grazzja," infaqqhet Connie. "Din x'inhi li, kulma jinqala' hawn ġew, bilfors trid tqabbad in-nies?"

U gerger u erġa' gerger, sa fl-aħħar, Philip ma ssaportihix iżjed u, "Iva ha niprova nara nsewwihx, ha!" qalilha rassenjat. Qala' l-*plug* imma, x'hin hargu, induna li wiehed mill-*pins* baqa' mwaħħal fis-*socket*. "Qed tara?" qalilha. "M'għidtlekx li int iġġibhom bi kbar għalxejn? Kulma ġara hu li wiehed mill-pinnijiet inqata' minn mal-*plug*. Dik hi l-hsara kollha!" Dak il-hin, bla hsieb ta' xejn, ir-raġel qabad dak il-*pin* b'zewġt iswaba u qalghu minn postu. B'miraklu, jew b'xorti kbira, dak il-*pin* inzerta kien tan-*neutral* għax, kieku kien tal-*live*, kieku Philip kien jispiċċa *toast* maħruq u Connie ma kienx ikollha għal min issajjar iktar fuq il-cooker tal-elettriku. U kollu kien ikun it-tort tal-garr tagħha għax, la

Philip ma jifhimx fid-dawl, ma jifhimx, jaħasra!

Fidiel

L-hena ta' tliet żarbinotti m'għandhomx x'jaġhmlu mir-Rabat, Ghawdex kien li jittantaw ix-xemx għaddejja u l-ikbar ghors tagħhom kien li jlaqqmu lil dak u lill-ieħor skont kif jiftlilhom. Lil dak, għax qasir, laqqmu in-Nanu; l-ieħor, għax twil, l-Arblu tal-festa; lil dik, għax ma fiha xejn, jgħidulha n-Niexfa u lill-oħra, għax Alla jberikha, laqqmuha l-Boċċa. Imma, minn fost kulhadd, l-iktar li kienu mqabbdin kien ma' Fidiel; ġuvni kwiet u misthi li huma għogobhom ilaqqmu il-Beżziegħ għax qatt ma ried jitgħallem isuq għax kien jibza' li jaħbat; u qatt ma kien jirkeb go *lift* għax jibza' li jieqaf bih nofs triq.

Lil Fidiel, din li, kull fejn jarawh, erhilhom jgħajtulu beżziegħ, kienet qed ittih fastidju mhux hażin. Hassu qed jiġi *bullied*. Xtaq kieku li ma jiltaqax ma' dawn iż-żgħażaġh kattivi imma mhux dejjem seta' jaħrabhom. Darba fost l-oħrajn, rawh il-pjazza u bdew jgħajtulu: "Hawn Beżziegħ! Ejjja naqra 'l hawn għax fuqek konna qed nitkellmu. Aħna se mmorru nġumu, avolja Frar. Imm' aħna ma nibzghux mill-kesha u għidna, mur ara kieku kellna nġidu lill-Beżziegħ, kif jitwerwer! Xi tghid? U nfaqqhu jidhqu kemm jifilhu.

Dak il-hin, Fidiel hass li din il-biċċa xogħol ried jaqtagħha darba għal dejjem. Ma jistax ikun li jibqa' jissaportihom isejhulu beżziegħ għomru kollu. Allura, biex jurihom li hu mhux veru beżziegħ, laqa' l-isfida tagħhom u ftiehmli, l-għada filgħodu, jinżlu jgħumu x-Xlendi. Ta' raġel li kien, Fidiel żamm kelmtu u mar kif kienu ftiehmli. Il-baħar ma kienx jidher qawwi wisq imma li ma kienx jaf Fidiel hu li, hemmhakk, il-baħar jaf jobrom ġmielu tant li jista', saħansitra, jkun aġar minn baħar qawwi.

Lil Fidiel, rieduh jaqbeż l-ewwel wiehed għax qalulu li ma jemmnux li kien se jasal biex jaqbeż imma, fil-verità, qalulu hekk għax huma kienu qed jibzghu u ma kellhom l-ebda hsieb li jinżlu f'dak il-baħar. Fidiel għamel il-kuraġġ u qabeż. Kieku Fidiel niżel imma Fidiel le tela' għax, kif jgħidu, min jaħseb li jista' jiċċajta mal-baħar żaqqu ratba u rasu iebes, jgħarralu.

U, daqshekk ieħor hu li, min jaħseb li jista' jiċċajta bl-emozzjonijiet tal-bniedem b'dan il-mod, jispiċċa hażin għax dawn huma affarijeit serji imma, sfortunatament, jiġru tassew. Imma, x'taqbad issejnhom nies bħal dawn? Tghid dawn f'sensihom, jew spissjati?

Il-Vagabond

storjella ta' Joseph Muscat mill-Fgura

Henry Bianco dar lura biex ipparkja *Runner* fejn il-hajt tas-sejjeħ. Fetaħ il-bieb u ħareġ il-*Beretta* u ċ-ċintorin tqil bl-iskrataċ. Ghalaq il-bieba tal-karozza u ħares 'il fuq fejn ra sema bi ftit xkafef ta' shab. Tajjeb għall-implieveż u għall-gamien, ħaseb.

B'id waħda, libes iċ-ċintorin tal-iskrataċ u, fl-oħra, żamm il-*Beretta*. Kien miexi mal-moghħdija imma waqaf f'daqqa. Deherlu li l-bieb tad-dar kien imbexxaq. Mexa ftit iktar 'il fuq lejn iż-żewġt ikmamar li kellu. Sewwa kien ra. Il-bieb kien imbexxaq. Xi ħadd kien daħallu ġewwa. Resaq iktar qrib u fetaħ il-bieb ftit iktar. B'sorpriża kbira, ra raġel rieqed fis-sodda tiegħu. Henry ħares lejħ. Ma kienx raġel normali. Kellu daqna ta' xi ġimgha. Mhux biss, imma xagħru kien imħabbell u mkagħbar, b'għoqiedi goffi donnhom ħbula fuq ġifen. Henry ma qal xejn; ħallieħ rieqed. Ir-raġel stenbaħ maħsud u ħares madwaru bħal xi ħadd li ġie minn xi pjaneta oħra.

"Min int?" staqsa waqt li qam fuq idejħ iħokk rasu.

"Min int int mhux jien!" kien pront wieġbu Henry. "Għall-informazzjoni tiegħek, dawn iż-żewġt ikmamar huma proprjeta' tiegħi. Int dħalt hawn bla permess!"

"Jiddispjaċini, ma stajtx nirreżisti t-tentazzjoni. Il-bieb m'għamilx rezistenza. Daqqa żgħira ta' sieg u nfetaħ mill-ewwel." Wara ftit, dak il-vagabond, waqt li qam mis-sodda, lissen, "M'għamiltlekx ħsara!"

"Ma ġara xejn; insomma, kważi xejn imma jien naf insewwiha," qal Henry waqt li ħares lejn is-serratura mqaċċta.

"Tibżax, dik inħallashielek," qal il-vagabond waqt li ħares lejn is-sodda. "Xbajt norqod fuq bank tal-injam! Raqda hawnhekk kienet ferm iktar komda," qal waqt li rranġa il-kutra.

"Kafe?" Ir-raġel niżżel rasu b'sinjal ta' iva. Henry xegħel is-sulfarina, fjamma blu taħt il-kittla. "X'jismek?" staqsieħ mingħajr ma ħares lejħ.

"Simon," qallu jħares lejn il-kitla li issa bdiet tagħli. It-tnejn poġġew bilqiegħda jixorbu l-kafe.

"Aqtagħli kurzita, kif spicċajt f'dan l-istat traskurat?"

"Storja sempliċi li bilkemm titwemmen," qallu Simon. "Għal xi żmien, kont tajjeb. Kont naħdem, kelli l-mara, kelli t-tifla; Tania jisimha!" Simon, fittex fil-but u ħareġ ritratt tat-tifla mill-kartiera.

"Imma kif ġejt hekk?" rega' staqsieħ l-ieħor.

Il-vagabond għalaq għajnejħ għal ftit bħalma

jagħmel wieħed li jkun qed jaħseb. Wara ftit qal, "Kont naħdem ta' *barman* f'lukanda. Xi ħadd seraqni u l-imghallem waħħal fija u qal li kont jien li sraqt il-*bar*. Imma mhux veru; jien ma sraqt xejn. Imbagħad, il-mara telqitni u anki ħadet it-tifla magħha."

Henry tbissem. "Ingiblek xi ħaġa biex titrejjaq? Xi trid, *pizza*, *English breakfast* jew *hamburger*? Ħarġu barra u qagħdu bilqiegħda. F'għajnejn Henry dehret fjamma ta' ħniena. "Jien bi ħsiebni ngħinek. Jien inqassam ix-xorb fil-ħwienet u naf ħafna nies. Żgur insiblek xi xogħol. Filwaqt li ħares lejħ, kompli, "Int għandek ħajra taħdem, mhux hekk?"

"Dażgur; jien ma nixtieqx ngħix bl-akkarija!"

Henry għamel żewġ telefonati. Waħda għat-*take away* u l-oħra għal xi lukanda. Imbagħad, mar għall-kaċċa.

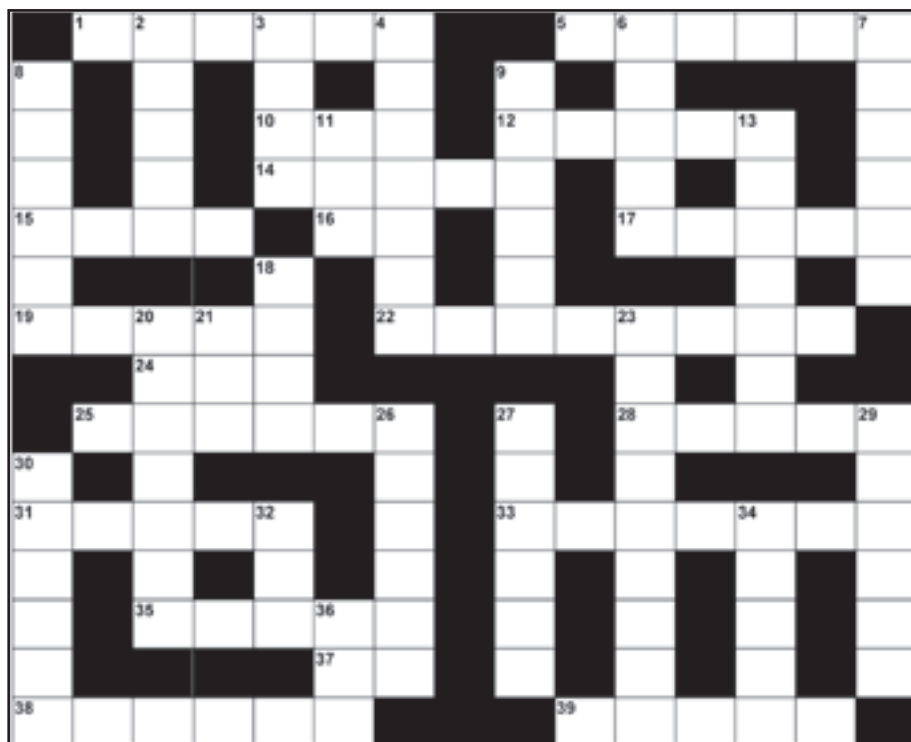
Meta rega' ġie lura filgħaxija, Henry qal lil Simon, "Ha ngħidlek kif nagħmlu. Se nħallik toqgħod hawn għaxart ijiem. Xogħol insiblek żgur imma mbagħad, wara, trid tgħin ruħek. Jekk tieħu x-xogħol bis-serjeta', għandek tiġi sew. L-għada, Henry ħareġ qalziet, flokk u żarbun u, "Issa rridek tinħasel sew u taqta' xagħrek. Għall-*interview* trid tkun, kemm jista' jkun, pulit."

Henry mar għax-xogħol u lura d-dar, filgħaxija, Henry qallu bi tbissima, "Sibtlek xogħol ta' *barman*, kif xtaqt int. Hawn għandek il-biljett. Tinsieħ, għada fl-għaxra." Ftit wara, rega' qallu, "Isma Simon, qed taraha dik il-pittura? Dik xogħol il-pittur Alfredo Garcia; antika ħafna. Dik imprezzabbli! Ara ma jfettilekx tmissha għax, jekk tisraqha, insibek żgur; tkun fejn tkun, u naqtagħlek rasek! Fhimt?" Henry offra tbissima oħra.

"Pittura sabiħa tassew. Jiena kont impingji u pittura sabiħa u prezzjuża mill-ewwel ninduna biħa; meta tkun veru tajba." Simon daħal fis-sodda u, qabel ġibed il-kutra għal fuqu, kompli jgħidlu, "Grazzi ta' kollox!"

Kien ferħan meta Simon daħal jaħdem bħala *barman* go *restaurant*. Ġimgha wara, Henry ddispjaċiħ meta Simon ma deherx. Stenna anke wara nofsinħar imma xorta waħda baqa' ma ġieħ. Kien għad baqagħlu jumejn oħra joqgħod hawn, kieku ried, beda jaħseb. Imbagħad, għaddielu ħsieb. Il-pittura! Fejn kienet? Tbissem meta, fuq il-ħajt ra li l-pittura kienet għadha hemm. Simon ma seraqieħ. Is-sorpriża kienet ikbar meta ġie tal-posta. Henry fetaħ l-*envelope* u sab tletin ewro flimkien ma' nota li kienet tgħid, "Grazzi tal-ospitalità u grazzi tal-akkomodazzjoni. Il-ħabib tiegħek Simon."

TISLIBA

Nru.90

Minn Albert Howard Madiona

Mimdudin:

1. Kisser (6)
5. Sejha; Rikors; Supplika (6)
10. Nofs sellum (3)
12. Reċta serja (5)
14. Kunjom maħbub (5)
15. Mdallam; Sewdieni (4)
16. *United Nations* (1.1.)
17. Tal-Mosta (5)
19. Nibxa; Konfront (5)
22. Għemil bi ħsieb (x'aktarx ta' ħsara) (8)
24. L-itwal xara Afrikana (3)
25. Minkejja li; ukoll jekk (6)
28. Biered għall-aħħar (5)
31. Ċangaturi (5)
33. Ħaġra prezzjuża bla lewn (7)
35. ix-xahar tal-boloh (5)
37. Nota mużikali (2)
38. Isem ta' bażilka ġo Għawdex (6)
39. Ġebbla kbira; Rasu iebsa (5)

Weqfin:

2. Lanqas għandek għalfejn taħseb (5)
3. Ir-rassa tilfet serp u ġie bla sens (4)
4. Daħla baħar dejqa u żgħira (7)
6. Karrozza żgħira għat trabi (5)
7. Raħal bejn it-trufijiet ta' Ħal-Lija u Birkirkara (6)
8. Ippressat; issikat (6)
9. Venerat (6)
11. Għasfur kbir awstraljan jixbaħ lin-naġhma (3)
13. Kotba li l-qassisin jużaw waqt il-quddies (7)
18. Ballun ingliz! (4)
20. Ġeluz; Għejra (7)
21. Alla għat-taljan (3)
23. Erba' mitt grammi ta' dari (4:5)
26. Jista' jkun wieħed tar-razza (6)
27. Sinċiera; Moħħa ħafif (6)
29. Ta' qalbu iebsa qalil (6)
30. Memorja; Fakra (6)
32. Ħalla; Telaq (3)
34. Dawn huma kollha foloż (5)
36. Żmien il-qedem!? (3)

Premju: It-tislibiet tajbin li nircievu bil-posta, sal-ewwel xahar minn meta joħroġ il-fuljett, jittellgħu bil-polza biex jingħata premju ta' €10.

Il-Premju għat-tisliba numru 89 intrebaħ mis-Sur A. Borg minn San Ġiljan **Prosit!**

Soluzzjoni tat-tisliba tal-ħarġa numru 89

Mimdudin: 1 kordin, 5 aħħari, 10 ħuġ, 12 russi, 14 kruha, 15 tħin, 16 ir, 17 lager, 19 nadur, 22 lanterna, 24 asa, 25 fratas, 28 evada, 31 print, 33 maġenda, 35 atomu, 37 ir, 38 lanzit u 39 talba.

Weqfin: 2 ordni, 3 daħka, 4 natural, 6 hasil, 7 intern, 8 martin, 9 braken, 11 uri, 13 inganna, 18 grat, 20 dardira, 21 usa, 23 emerġenza, 26 sinjur, 27 semmen, 29 anadar, 30 appell, 32 two, 34 nstab u 36 mit.

BONNICI'S PRESS Est. 1924
Digital & Offset Printing

36, St. Paul Street, Valletta
Tel: 2122 4607 - 2122 8138
Mob: 99870603
E-mail: emibonnicci@gmail.com

Emi Bingo Sheets

Tel: 2122 8138 Mob: 9987 0603

L-Obeliski

Kitba ta' Anthony Mulè Stagno President tal-Kunsill Nazzjonali tal-Anzjani

L-obeliski huma speċi ta' monumenti li jafu l-oriġini tagħhom fl-Eġittu ta' żmien il-Farawni. Normalment, kienu jkunu koppja u jitpoġġew fid-daħla ta' xi palazz jew qabar. L-ewropej, li bdew, bis-sewwa jew bid-dnewwa, jidhlu fl-Eġittu, kważi kollha hađu grazzja ma' dawn il-monumenti u, hafna drabi, kienu jgörruhom lejn arthom. Ma setgħax jonqos li, fost dawn, kien hemm ir-Rumani li tant ġarrew obeliski lejn Ruma li illum aktar hemm obeliski Eġizzjani ġo Ruma milli hemm fl-Eġittu kollu. Mill-wiehed u għoxrin obelisk li għadhom weqfin madwar id-dinja, f'Ruma hemm tmienja u fl-Eġittu hemm hamsa biss.

Imma, minbarra li hađu dawk l-obeliski kollha mill-Eġittu, ir-Rumani mexxilhom anki jikkupjaw it-teknika tagħhom u holqu oħrajn huma stess. Illum, insibu hamsa minn dawn ġewwa Ruma. L-obeliski tal-antikità kienu kollha magħmulin minn biċċa waħda u kienet biċċa xogħol kbira biex jinġarru u jitwaqqfu f'pothom. Biex inġarru dawk mill-Eġittu, ir-Rumani bnew vapuri apposta. Ma kienux biss ir-Rumani li hađu grazzja ma' dan it-tip ta' monument għax anki saż-żminijiet moderni baqgħu isiru minnhom għad li, fil-biċċa l-kbira, magħmulin minn hafna biċċiet. Ġo Ruma, insibu erba' oħra aktar riċenti, bl-aħħar wiehed ikun dak li hemm fl-EUR, li hu ddedikata lil Gulielmo Marconi (dak li vvinta r-radju) u li sar fl-1959 għall-okkażjoni tal-Olimpjadi li saru f'Ruma fl-1960.

Sa ftit taż-żmien ilu, kien hemm obelisk ieħor f'Ruma. Dan kien inġieb mill-Etjopja fl-1937 (fi żmien l-okkupazzjoni Taljana) u tpoġġa fi *Piazza di Porta Capena*. Fis-sena 2002, laqtitu sajjetta u gratlu l-hsara. Fis-sena 2005, ġie rrestawrat u mogħti lura lill-Etjopja.

L-akbar wiehed mill-obeliski Eġizzjani ta' Ruma (u tad-Dinja) huwa dak li hemm fi *Piazza San Giovanni in Laterano*. Dan huwa itwal minn tnejn u tletin metru u, bil-pedestall b'kollox, ilahħaq għoli ta' kważi sitta u erbghin metru. Dan, ġie mpoġġi fejn hu illum mill-Papa Sistu V fl-1588. Oriġinarjament, kien tpoġġa fiċ-Ċirku Massimo fis-sena 357 minn Kostantinu II. Imma, meta reġa' nstab fis-sena 1587, kien mimdud u maqsum fi tliet biċċiet. Ġie restawrat u ntilfu xi erba' metri mit-tul oriġinali tiegħu.

Forsi l-aktar obelisk magħruf ta' Ruma huwa dak ta' Pjazza San Pietru. Dan kien inġieb Ruma mill-Lixandra mill-Imperatur Caligula fis-sena 40 u tpoġġa f'nofs iċ-ċirku li kien iġib ismu jew iċ-Ċirku Vatikan. Huwa t-tieni l-itwal obelisk b'hamsa u għoxrin metru u nofs u wiehed u erbghin metru bil-pedestal b'kollox. Dan kien l-uniku wiehed mill-obeliski tal-qedem li qatt ma waqa' jew ġie mwaqqa' forsi għax kien fil-post fejn ha l-martirju San Pietru mal-ġenb tal-Bażilika li bena Kostantinu. Fuq il-ponta tiegħu, fejn illum hemm is-salib, kien hemm globu tal-bronż li kienu jaħsbu li fih l-irmied ta' Giulio Cesare. Kien forsi għalhekk li dan il-globu ma messitux l-istess xorti tal-oħrajn u ma ġiex imdewweb għax Giulio Cesare kien rispettatt hafna, anki mill-Papiet. Meta fetħuh biex jaraw x'kien fih, sabuh vojtt hliet għal ftit trab.

Biex l-obelisk inġarr minn fejn kien, nofsu midfun, għal ġo pjazza San Pietru kienet biċċa xogħol iebes u daħal għaliha l-arkitett Domenico Fontana. Dan wara bosta snin fejn anki Michelangelo rriifjuta li jidhöl għal dik il-biċċa xogħol għax raha riskjuża wisq. Fontana ddisinja armar u paranki biex medd l-obelisk u mexxieh sal-pjazza. L-operazzjoni hadet minn Mejju sa Settembru tas-sena 1586. Biex tlestiet, Fontana uża erba' u erbghin parank, disa' mitt haddiem u mija u erbghin žiemel. Meta l-obelisk kien fil-pjazza, kien jonqos l-aktar biċċa xogħol diffiċli; it-twaqqif u t-tpoġġija tiegħu fuq il-pedestal li ġa kien lest. Fontana ried li ma' jkun hemm hadd fil-pjazza waqt l-operazzjoni imma l-Papa hareġ editt li min ikun fil-pjazza ma jstax jitkellem għax jieħu l-piena tal-mewt. Saħansitra, tlestiet forka fil-pjazza biex kulhadd jifhem is-serjetà tal-editt. M'għandniex xi nghidu, kien hemm skiet perfett u ma' kienx jinstema' hliet Fontana jagħti l-ordnijiet. Hawn, l-istorja u l-leggenda jithabblu xi ftit flimkien. Meta l-obelisk kien merfugh u lest biex jitpoġġa fuq il-pedestal, il-ħbula bdew iċaqcqu bil-piż u deħru li ser iċedu. Fontana nfixel u ma kienx jaf x'ser jaqbad jagħmel. Imma, f'daqqa waħda, instemgħet vuċi minn ġol-folla tgħajjat, "Xarrbu l-ħbula; xarrbu l-ħbula!" Kien baħri jismu Bresca minn Sanremo li kellu esperjenza sewwa u kien jaf li, meta l-ħbula jixxarbu, jissudaw. Fontana ha dak il-parir u l-obelisk tpoġġa f'postu qawwi u shiħ.

Wara, il-Papa ried li jġibu lil Bresca quddiemu u, meta wasal, qallu, "L-ewwel nett, naħfirlek il-piena tal-mewt u, it-tieni, itlobni li trid u, jekk ikun fil-poter tiegħi, nagħtihulek." "Santità," wiegħbu l-baħri, "nitlobok haġa sempliċi; li jien u l-eredi tiegħi infornu l-palm għall-festi tal-Għid lill-Bażilika ta' San Pietru."

Mhux magħruf kemm minn din l-istorja hija vera imma jibqa' l-fatt li l-palm għadhom sallum jġu fornuti mill-istess famlija u, barra minn hekk, f'Sanremo hemm pjazza msemmiġa għal Bresca. L-aħħar obelisk li twaqqaf f'Ruma huwa dak ta' Pjazza Marconi, fiż-żona tal-EUR. Kif għidna, dan twaqqaf fis-sena 1959 bi preparazzjoni għall-Olimpijadi li kellhom isiru s-sena ta' wara u huwa ddedikat lil Marconi. Huwa għoli hamsa u erbghin metru u mibni tal-konkos, b'kisja ta' tnejn u disghin biċċa tal-irħam li juru xeni allegoriċi kif ukoll xeni mill-ħajja tax-xjenzjat. Naturalment, dan l-obelisk huwa meqjus li huwa inqas artistiku u mportanti mill-obeliski l-oħrajn tal-qedem.

IL-KUNSILL NAZZJONALI TAL- ANZJANI JAWGURA LILL-OMMIJET KOLLHA L-ISBAH XEWQAT F'JUM L-OMM

Ma

*Poezija ta' Manuel Attard Cassar
2018-03-01*

Il-ħajja trid tkompli anki mingħajrek
x'kefrija!

Il-jiem tat-tbissima tiegħek
il-jiem tal-pariri tiegħek
il-jiem tal-għaqal tiegħek
il-jiem tal-ferħ tiegħek
il-jiem tal-imħabba tiegħek
issa spicċaw.

Baqalna t-tifikiriet ta' xi tfigisser imħabba.
Dawn isostnuna, anki jekk fid-dieqa,
biex nimxu 'l quddiem
u nagħrfu nħobbu
u nkunu bil-għaqal
bħal ma kont int
ma.

Sliem

IL-KUNSILL NAZZJONALI TAL-ANZJANI JAWGURA LILL-MISSIRIJET KOLLHA L-JUM IDDEDIKAT GĦALHOM TA' JUM IL-MISSIER

Lill-Missier

poezija ta' Julia Curmi Cassar

O, kemm hi kelma ta' mħabba
din il-għajta ta' Missier
li toħroġ minn qlub imwielda
minn raġel tassew sinċier!

U kif tkebbset, raġel, qalbek
Biex int tghin lill-Krejatur
halli jagħni wiċċ id-dinja
u nies tilmaħ kull fejn tmur?

F'dar sibt postok Missier twajjed,
imdawwar b'imħabbiet sbieħ;
dik ta' martek, ma' uliedek
u tal-bejta sirt muftieħ.

Maż-żernieq int tmur għal xogħlok,
f'bard u bnazzi inti tqum;
bi bżulitek u ħidmietek
ħobżna d-dar iġġib kuljum!

Lill-uliedek kabbart b'għożża,
fl'hemm u hena iffittxuk,
tgawdi magħhom ħafna mħabba;
b'Missier għaqli dawn jgħarfuk.